

ORGANIZACJA SIECI PARAFII I KOŚCIOŁÓW W RZESZOWIE A AKTYWNOŚĆ KATOLIKÓW ŚWIECKICH

Wprowadzenie

W okresie PRL cechą charakterystyczną lokalnych społeczności parafialnych miasta Rzeszowa była determinacja w zaspokajaniu podstawowych potrzeb religijnych, a także silna więź społeczna i poczucie identyfikacji z własną parafią. Czynniki te wynikały ze wspólnoty interesów i potrzeb, z poczucia przynależności do własnej parafii oraz przywiązania do miejsca zamieszkania. Postępujący w Polsce rozwój nowoczesnego społeczeństwa przemysłowego, wraz z towarzyszącym mu procesem industrializacji, urbanizacji i wzrostem ruchliwości społecznej spowodował i nadal powoduje osłabianie, a nawet zanik więzi łączących dotychczas parafialne społeczności lokalne, które tracą swój charakter i przekształcają się w zbiorowości terytorialne. Transformacja ustrojowa, a także otwarcie się społeczeństwa na konsumpcyjny i liberalny styl życia zapoczątkowały w kraju istotne zmiany. Nasilający się obecnie proces sekularyzacji, modernizacji społecznej i prywatyzacji religii sprawia, że znaczna część katolików świeckich nie utożsamia się ze swoją parafią i raczej nie utrzymuje z nią więzi poza załatwianiem niezbędnych spraw administracyjno-urzędowych. Zarówno aktywne, jak i pasywne zachowania wiernych wpływają na funkcjonowanie katolickich społeczności lokalnych.

Istotną rolę w rozwoju infrastruktury parafii odgrywa aktywność społeczna katolików świeckich, zmierzająca ku wypracowaniu wspólnego dobra. Jest ona tym większa, im bardziej ludzie wierzący identyfikują się ze swoją parafią, im silniej odczuwają potrzebę działalności na rzecz dobra wspólnego, im wyżej oceniają podmiotowość duszpasterzy i skuteczność ich poczynań oraz wyraźnie odczuwają możliwość i potrzebę wpływania na rozwój własnej parafii. Aktywności katolików świeckich oraz zaangażowaniu duchowieństwa sprzyja świadomość dotycząca lokalnych potrzeb i aspiracji, poznanie możliwości osiągania pożądanych zmian, a następnie wytyczenie celów i wybór kierunków rozwoju oraz określenie sposobów ich realizacji. Istotnym elementem mającym wpływ na organizację sieci parafialnej Rzeszowa było zaspokojenie podstawowych potrzeb religijnych mieszkańców miasta. Realizacja potrzeb religijnych stawała się dominującym motywem działania katolików, a także wyzwalała drzemiący w nich

potencjał oraz wznosiła aktywność, zmierzającą do budowy kościołów, kaplic, tzw. punktów katechetycznych, domów parafialnych czy plebanii.

W okresie PRL powstawaniu sieci parafialnej i budownictwu sakralnemu często towarzyszyły konflikty społeczne między lokalnymi społecznościami katolików, a władzami państwowymi, które starały się, by Rzeszów zachował model miasta socjalistycznego. Katolicy uważali, że są represjonowani i dyskryminowani, gdyż administracja państwowa przeszkadzała w powstawaniu parafii, a także regularnie odmawiała pozwoleń na budowę kościołów i obiektów parafialnych użyteczności publicznej (domów parafialnych, punktów katechetycznych). Sytuacja uległa zasadniczej zmianie po przemianach ustrojowych. Wówczas proces erygowania placówek duszpasterskich oraz budownictwa sakralnego w Rzeszowie przebiegał bez większych problemów i był zależny od potrzeb mieszkańców, ich aktywności i możliwości finansowych.

Zasadniczym celem niniejszego opracowania jest przedstawienie bardzo dynamicznego procesu organizacji sieci parafii i kościołów w Rzeszowie, a także ukazanie aktualnego stanu aktywności katolików świeckich, zależnego w znacznej mierze od istniejącej infrastruktury parafialnej. Organizacja parafii i wznoszenie kościołów jest jednym z istotnych fenomenów Rzeszowa, który zasługuje na socjologiczne opracowanie. Przeciwnie w założeniu PRL-owskich prominentów i urbanistów miasto miało mieć charakter typowo socjalistyczny, wolny od wszelkiego rodzaju „przesądów religijnych”. W celu realizacji tych założeń do Rzeszowa kierowano szczególnie aktywnych i zasłużonych dla utrwalania władzy ludowej działaczy. Rzeczywistość pokazuje, że realizacja ambitnych planów socjalistycznych aktywistów nie powiodła się. W roku 1946 na terenie Rzeszowa znajdowała się jedna parafia, a obecnie jest ich trzydzieści, spośród których zdecydowana większość powstała właśnie w okresie PRL-u. Każda parafia posiada własną infrastrukturę lub jest na zaawansowanym etapie jej budowania, co sprzyja aktywności katolików świeckich.

Podczas badań socjologicznych wykorzystano metody badań jakościowych. Publikacja powstała w oparciu o analizę źródeł zastanych i wywołanych. Do pierwszych należą publikacje dotyczące organizacji i funkcjonowania sieci parafialnej w Rzeszowie, natomiast drugie to 32 wywiady niestandardyzowane przeprowadzone na przełomie roku 2009/10. Respondentami byli zazwyczaj proboszczowie parafii rzeszowskich, a także inni księża, siostra zakonna i emerytowany biskup diecezjalny.

1. Rozwój sieci parafialnej i stan aktywności katolików

Organizacja parafii katolickich w Rzeszowie w latach 1966-1992 była realizacją diecezjalnego planu tworzenia sieci parafialnej przygotowanego przez ówczesnego ordynariusz przemyskiego biskupa Tokarczuka

(1965-1993). Hierarcha wiedział, że gwałtowne rozrastanie się ośrodków miejskich połączone z rozwojem budownictwa mieszkaniowego doprowadzi do powstania olbrzymich parafii-molochów, które nie zdołają spełniać swoich podstawowych funkcji. Przeludnione placówki duszpasterskie tracą charakter wspólnotowy, przyczyniając się znacznie do osłabienia więzi między wiernymi i kapłanami. Nie będą też w stanie zaspokajać podstawowych potrzeb wiernych. Ponadto nasili się niebezpieczne dla życia religijnego poczucie anonimowości wśród wielu katolików świeckich, którzy przestaną identyfikować się z własną wspólnotą parafialną. Dlatego biskup I. Tokarczuk organizując sieć parafii i kościołów przyjął zasadę, że parafia miejska powinna liczyć do 10 tys. wiernych (najlepiej ok. 7 tys.), a odległość do kościoła nie przekroczy 4 km¹.

Strategia przyjęta przez biskupa Tokarczuka wydawała się mało realna zważywszy na politykę wyznaniową prowadzoną przez władze komunistyczne. Wojewódzka Rada Narodowa w Rzeszowie informowała Kurie Biskupią w Przemyślu, że na czas nieokreślony wstrzymała wydawanie jakichkolwiek zezwoleń na budowę czy rozbudowę obiektów sakralnych. Decyzję uzasadniono brakiem materiałów budowlanych na szkoły, osiedla mieszkaniowe i szpitale. Władze twierdząc, że w Polsce jest, „aż nadto budynków sakralnych”, pozwalały jedynie na drobne remonty kościołów, niekiedy na budowę obiektów mieszkalnych. Nieuwzględnianie przez urzędników państwowych podstawowych potrzeb religijnych katolików wywoływało liczne konflikty społeczne, które towarzyszyły organizacji parafii i budowie kościołów w okresie PRL. Mimo sprzeciwu władz wojewódzkich i miejskich w Rzeszowie do upadku systemu komunistycznego zorganizowano całkiem dobrze funkcjonującą sieć parafii i kościołów².

Proces zagęszczania struktur parafialnych w Rzeszowie kontynuował od 1992 r. biskup Kazimierz Górny, który w wyniku reorganizacji diecezji polskich, został ordynariuszem nowo utworzonej diecezji rzeszowskiej. Hierarcha posiada bogate doświadczenie w zakresie budownictwa sakralnego, które nabył zwłaszcza w latach 1977-1984, pełniąc obowiązki proboszcza w Oświęcimiu. Wprowadzane przez niego zasady tworzenia placówek

¹ I. TOKARCZUK, *Moc i wytrwałość* (Wybór i redakcja T. FIJAŁKOWSKI – J. ILLG), wyd. 2, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków 1987, s. 7; M. RUDNICKA, *Budownictwo sakralne misją trudnych czasów*, w: *Księga jubileuszowa 25 lat pasterskiego posługiwania ks. biskupa Ignacego Tokarczuka*, red. J. F. ADAMSKI – M. RUDNICKA, wyd. 1, Biblioteczka Przemyska, Brzozów – Stalowa Wola 1991, s. 86.

² S. BOBER, *Persona non grata. Biskup Ignacy Tokarczuk i władze PRL*, wyd. 1, Wydawnictwo Liber Duo s.c. Wanda i Józef Rumińscy, Lublin 2005, s. 146-151, 206-221; A. GARBARZ, *Działalność duszpastersko-społeczna arcybiskupa Ignacego Tokarczuka*, Wyższe Seminarium Duchowne w Rzeszowie, Rzeszów 2006, s. 312-317.

duszpasterskich i infrastruktury parafialnej zostały określone w statutach synodalnych diecezji rzeszowskiej. Wynika z nich, że skuteczność i owocność posługi duszpasterskiej zależy m.in. od wielkości parafii i dostępu wiernych do świątyni. Biskup Kazimierz Górny kontynuuje wdrażanie sprawdzonej socjologicznie zasady, że parafie miejskie nie powinny przekraczać 10 tys. wiernych, natomiast maksymalna odległość do kościoła parafialnego to 4 km³.

2. Parafie miejskie dekanatu Rzeszów Fara

Po zakończeniu wojny na terenie Rzeszowa funkcjonowała tylko jedna parafia. W roku 1946 obejmowała ona miasto liczące wówczas ok. 29 tys. mieszkańców, a także niektóre okoliczne wioski. Wierni modlili się w zabytkowym kościele pw. św. Wojciecha i Stanisława, pochodzącym z początku XV wieku. Rzeszowska Fara tworzy masywną, trójnawową budowlę barokową, obok której wznosi się wysoka, kwadratowa wieża z XVII wieku. Zabytkowa świątynia wzniesiona w XV w. na potrzeby niewielkiej wówczas parafii okazała się niefunkcjonalna w połowie XX wieku, gdy liczba ludności Rzeszowa zbliżała się do 30 tys. W związku z rozbudową miasta i wzrostem ilości mieszkańców, rozległa i przeludniona parafia nie była w stanie zaspokoić potrzeb religijnych katolików. Dlatego odpowiadając na postulaty wiernych, od roku 1949 władze kościelne wydzielały z parafii farnej nowe placówki duszpasterskie. Obecnie parafię pw. św. Wojciecha i Stanisława zamieszkuje 3500 wiernych (ok. 700 rodzin), a najdalsza odległość do kościoła parafialnego z terenu parafii wynosi ok. 1,5 km. Znaczna grupa katolików jest luźno związana z własną parafią i raczej z nią się nie identyfikuje, ponieważ uczęszcza na Msze św. do pobliskich kościołów położonych na terenie innych parafii. Około 30% wiernych nie przyjmuje kapłanów w czasie corocznej wizyty duszpasterskiej. W parafii farnej funkcjonuje 5 grup zrzeszający katolików świeckich, do których należy 320 osób. Najbardziej aktywnie działa grupa charytatywna niosąca bieżącą pomoc ludziom starym, chorym, emerytom i rencistom. Na terenie parafii farnej przy ul. Targowej znajduje się zabytkowy murowany kościół rektorski pw. Świętej Trójcy (z poł. XVI w.)⁴.

³ *Pierwszy Synod Diecezji Rzeszowskiej (2001-2004)*, Rzeszów 2004, s. 79.

⁴ Z. BUDZYŃSKI – T. J. FILOZOF, *Parafia Farna*, w: *Encyklopedia Rzeszowa*, wyd. 1, Wydawca RS DRUK, Rzeszów 2004, s. 419-421; A. POTOCKI, *Diecezja przemyska w swe 600-lecie*, t. 2, Przemyśl 1986, s. 525; Wywiad (W-31) z emerytowanym przemyskim biskupem diecezjalnym przeprowadzony w lutym 2010 r.; Wywiad (W-18) z proboszczem parafii farnej pw. św. Wojciecha i Stanisława w Rzeszowie przeprowadzony w styczniu 2010 r.; Strona internetowa diecezji rzeszowskiej: <http://www.diecezja.rzeszow.pl/?q=taxonomy/term/234/all>.

Placówką duszpasterską, która jako jedna z pierwszych została wydzielona z parafii farniej w 1949 r., była parafia Chrystusa Króla. Dysponowała ona przedwojennym kościołem gimnazjalnym, wybudowanym w latach 1931-1935. Świątynia usytuowana na planie krzyża z dużą kopułą miała długość 34 m i szerokość 22 m łącznie z kaplicami. Pod kościołem znajdowały się salki służące niegdyś za miejsca spotkań dla bractw i stowarzyszeń. Zostały one jednak zajęte przez władze komunistyczne. Pomieszczenia odzyskano dopiero po trzyletnim procesie sądowym zakończonym w 1967 r. Wówczas zaczęto je osuszać, odgrzybiać i adoptować do celów duszpasterskich i katechetycznych. Obok kościoła znajdował się budynek służący za plebanię, który wymagał gruntownego remontu. W latach 1958-59 ówczesny proboszcz ks. Józef Sondej wybudował nową plebanię, a starą przeznaczył na organistówkę. Kolejną inwestycją było wzniesienie w 1981 r. domu katechetycznego, w którym nauczano religii, a także organizowano spotkania dla grup parafialnych. Potrzeby duszpasterskie sprawiły, że w latach 1987-90 powiększono powierzchnię użytkową kościoła, dobudowując nawy boczne i tylną część z chórem. Rozbudowa nie pomniejszyła walorów architektonicznych świątyni, ale sprawiła, że może ona pomieścić większą ilość wiernych. Po zakończeniu rozbudowy kościoła w latach 1993-94 zaadoptowano dom katechetyczny na plebanię⁵.

Parafia liczy obecnie 7000 wiernych. W ostatnim dziesięcioleciu dał się zauważyć spadek liczby katolików uczęszczających na niedzielne i świąteczne Msze św., natomiast nieznacznie wzrósł procent *communicantes*. W parafii działa 20 różnych stowarzyszeń i grup religijnych, do których łącznie należy 1780 osób, czyli 25% parafian. Najliczniej reprezentowane są: Bractwo Szkaplerza Świętego (300), Rodzina Miłosierdzia Bożego (220) i Róża Różańcowa (700). Z parafią nie identyfikuje się ok. 30% wiernych i tyle samo osób nie przyjmuje księży po kolędzie. Parafia posiada wystarczające zaplecze materialne do prowadzenia działalności duszpasterskiej, gdyż dysponuje trzema budynkami. W jednym z nich funkcjonuje świetlica

⁵ *Pół wieku parafii pw. Chrystusa Króla w Rzeszowie*, Rzeszów 1999, s. 5-8; *Kościół Chrystusa Króla w Rzeszowie*, red. S. ZYCH, M. JAROSIŃSKA, T. POŹNIAK, wyd. 1, Wydawnictwo Larus Studio Witold Ziaja, Rzeszów 2009, s. 6-17; S. SEBASTIAN, *Kościół pod wezwaniem Chrystusa Króla w Rzeszowie*, Rzeszów 2006, s. 15-29, praca mgr w Archiwum Parafii pw. Chrystusa Króla w Rzeszowie; Wywiad (W-26) z proboszczem parafii pw. Chrystusa Króla w Rzeszowie przeprowadzony w marcu 2010 r.; Strona internetowa parafii pw. Chrystusa Króla w Rzeszowie: <http://www.chrystuskrol.rzeszow.pl/historia.php>; Strona internetowa diecezji rzeszowskiej: <http://www.diecezja.rzeszow.pl/?q=node/2677>.

dla 35 dzieci. Największa odległość do kościoła z terenu parafii nie przekracza 1 km⁶.

W roku 1970 z parafii farnej wydzielono parafię pw. Krzyża Świętego, która jest położona w centrum Starego Miasta. Pierwszym proboszczem został ówczesny rektor kościoła ks. Walenty Bal. Za jego kadencji przeprowadzono kapitalny remont zabytkowej barokowej świątyni (kościół pijarski i gimnazjalny), pochodzącej z połowy XVII wieku. Dużym sukcesem było powiększenie powierzchni użytkowej dla celów duszpasterskich przez odzyskanie w 1979 r. bocznej kaplicy od strony państwowego muzeum. Wydarzeniu temu towarzyszył głośny konflikt społeczny katolików z władzami miejskimi, który miał swój finał na wokandzie sądowej. Wierni przekazali na własność parafii dwa duże domy z przeznaczeniem na mieszkania dla księży i na potrzeby duszpasterskie. W 1989 r. kościół stał się własnością parafii rzymsko-katolickiej. Obecnie nieduże terytorium parafii zamieszkuje 3100 wiernych. Większą część katolików stanowią ludzie w podeszłym wieku, bardzo przywiązani do swej zabytkowej świątyni. Z kościołem pw. Krzyża Świętego związało się też wiele osób, dla których był on miejscem katechizacji w czasie nauki szkolnej. Dawni uczniowie z sentymentem przychodzą na Msze św., przyjmują sakramenty, uczestniczą w okolicznościowych nabożeństwach, zwłaszcza religijno-patriotycznych, przyprowadzają swoje dzieci i wnuki. Frekwencja na Mszach św. zwiększa się głównie w okresie świąt, gdy do miejscowych parafian przyjeżdżają krewni z rodzinami. Kościół parafialny pełni funkcję integrującą wiernych, zwłaszcza zaangażowanych w działalność różnych stowarzyszeń i organizacji. Przy parafii istnieje 18 takich grup. Dużą aktywność wykazuje Akcja Katolicka, Parafialny Zespół Caritasu, Żywy Różaniec, Rodzina Szkaplerzna, a także Ruch Światło-Życie (Oaza), zrzeszający młodzież i dzieci. Do wspólnot funkcjonujących na terenie parafii należy 1712 wiernych (nie wszyscy z Krzyża Świętego). Z parafią nie identyfikuje się ok. 1/4 katolików, a księży po kolędzie nie przyjmuje ok. 100 rodzin⁷.

Kolejną placówką duszpasterską wydzieloną w roku 1970 z parafii farnej była parafia pw. Wniebowzięcia N.M.P. utworzona przy klasztorze bernardynów. Dysponuje ona zabytkowym kościołem pochodzącym z pierwszej połowy XVII wieku. W świątyni znajduje się cudowny obraz

⁶ Wywiad (W-26) z proboszczem parafii pw. Chrystusa Króla w Rzeszowie przeprowadzony w marcu 2010 r.; Strona internetowa parafii pw. Chrystusa Króla w Rzeszowie: <http://www.chrystuskrol.rzeszow.pl/grupy.php>.

⁷ A. POTOCKI, *Posoborowa organizacja Kościoła lokalnego, Księga jubileuszowa 25 lat pasterskiego posługiwania ks. biskupa Ignacego Tokarczuka*, J. F. ADAMSKI – M. RUDNICKA, wyd. 1, Biblioteczka Przemyska, Brzozów – Stalowa Wola 1991, s. 65; tenże, *Diecezja przemyska...*, s. 386; Wywiad (W-17) z proboszczem parafii pw. Krzyża Świętego Rzeszowie przeprowadzony w marcu 2010 r.; Strona internetowa diecezji rzeszowskiej: <http://www.diecezja.rzeszow.pl/?q=node/2681>.

koronowany 8 września 1763 r. Obecnie kościół OO. Bernardynów pełni funkcję Sanktuarium Matki Bożej Rzeszowskiej⁸. Parafia liczy 4700 wiernych. Jej stan liczebny w ciągu trzech ostatnich dekad zmniejszył się prawie o połowę, pomimo, że granice nie uległy zmianie. Starsi mieszkańcy wymierają, młodszy przenoszą się do nowych mieszkań lub własnych domów na obrzeżach miasta, wiele mieszkań w centrum miasta zamieniono na sklepy, biura i urzędy. Wśród miejscowych wiernych można dostrzec większe rozluźnienie moralne i obojętność na sprawy religijne. Około ¼ parafian nie przyjmuje księży z wizytą duszpasterską. Znaczny procent wiernych korzystających z posługi duszpasterskiej bernardynów stanowi ludność przybywająca do sanktuarium z okolicznych wiosek. Najdalsza odległość do kościoła z terenu parafii wynosi około jednego kilometra. Przy sanktuarium funkcjonuje szereg grup i stowarzyszeń katolickich. Do najliczniej reprezentowanych należą: Wspólnota Żywej Drogi Krzyżowej (1300), Żywy Różaniec (240) i Stowarzyszenie Kultury Chrześcijańskiej „Odrodzenie” (150). W sumie do parafialnych organizacji kościelnych należy 2015 katolików, spośród których wielu mieszka na terenie innych parafii⁹.

Typowym przykładem tworzenia infrastruktury parafialnej uwzględniającej potrzeby religijne wiernych było powstanie ośrodka duszpasterskiego na terenie osiedla Baranówka I, które należało do parafii Chrystusa Króla. Posiadało ono własne przedszkole, szkołę podstawową i szkołę budowlaną dla pracujących, a także zaplecze handlowo-usługowe. Jednak władze państwowe nie chciały słyszeć o wybudowaniu tam kościoła. Dlatego ówczesny proboszcz parafii pw. Chrystusa Króla – ks. Józef Sondej, zakupił w 1972 r. dom i działkę, na której zamierzał wybudować kaplicę. Gdy władze dowiedziały się o planach natychmiast siłą zajęły budynek i zakwaterowały w nim pogorzalców. W następnym roku parafia otrzymała w darowiźnie murowany budynek (przy ul. Jastrzębiej). Mimo represji ze strony administracji państwowej budynek, w którym urządzono kaplicę i punkt katechetyczny, udało się zatrzymać w rękach prawowitych właścicieli. Wzniesiono przy nim krytą folią, prowizoryczną stalową konstrukcję o wysokości 4 m, obejmującą plac o wymiarach 15 na 9 m. W takim namiocie wierni gromadzili się na Msze św. Dostrzegając determinację katolików, a także ich potrzeby religijne wła-

⁸ E. KUROWSKA – W. P. TOKARSKI, *Bazylika Ojców Bernardynów w Rzeszowie. Przewodnik*, Podkarpacki Instytut Książki i Marketingu, Rzeszów 2009, s. 8-11; A. POTOCKI, *Posoborowa organizacja Kościoła...*, s. 65; tenże. *Diecezja przemyska...*, s. 387; Strona internetowa parafii pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Rzeszowie: <http://www.bernardyni.rzeszow.pl/?historia,33>.

⁹ Wywiad (W-27) z proboszczem parafii pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Rzeszowie przeprowadzony w styczniu 2010 r.; Strona internetowa parafii pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny: <http://www.bernardyni.rzeszow.pl/?aktualnosci-wspolnotowe,72>.

dze kościelne w roku 1976 erygowały parafię, pw. Matki Bożej Różańcowej¹⁰.

W roku 1981 rozpoczęto budowę nowego kościoła wraz zapleczem duszpasterskim (łącznie ok. 1700 m kw.). Parafianie bardzo chętnie i spontanicznie włączyli się w proces wznoszenia świątyni, mimo iż służba bezpieczeństwa starała się ich zastraszyć i zniechęcić. Fundusze pozyskiwano dzięki ofiarności miejscowych wiernych, pomocy sąsiednich parafii oraz dotacji Kurii Biskupiej w Przemyślu. Powierzchnia budowanego kościoła wynosiła 800 m² w poziomie podstawowym oraz 500 m² w kondygnacji dolnej. Świątynia wraz z obiektem towarzyszącym została poświęcona w październiku 1989 r. przez biskupa Ignacego Tokarczuka. Dzięki odwadze i determinacji wiernych wzniesiono kościół i zaplecze niezbędne do pracy duszpasterskiej. Istotnym elementem infrastruktury parafialnej wpływającym na frekwencję na niedzielnych Mszach św. jest rozległy i wygodny parking¹¹. Z najdalej położonych budynków parafianie mają do świątyni ok. 0,5 km. Wybudowanie kościoła przyczyniło się do wzmocnienia więzi społecznej katolików, wzrosła również ilość praktyk religijnych i aktywność katolików, zwłaszcza należących do stowarzyszeń kościelnych. Obecnie parafia liczy ok. 6000 wiernych. W działalność grup i stowarzyszeń katolickich angażuje się ok. 1215 osób (czyli 20 % wszystkich parafian). Najwięcej dorosłych katolików należy do Róż Różańcowych zrzeszające ok. 800 osób, natomiast wśród młodzieży i dzieci najpopularniejsze są grupy ministrantów i lektorów, oaza, schola oraz Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży¹².

Końcem lat siedemdziesiątych podobna sytuacja miała miejsce w północno-zachodniej części miasta przy drodze wylotowej w kierunku

¹⁰ A. SZYPUŁA, *Historia nowych kościołów w diecezji przemyskiej 1966-1993*, t. 3, wyd. 1, Biblioteczka Przemyśka, Rzeszów 1998, s. 196-199; H. SZAREYKO, *Nielegalne budownictwo sakralne jako fenomen religijno-społeczny. Studium na przykładzie diecezji przemyskiej*, wyd. 2, Wyższe Seminarium Duchowne w Rzeszowie, Wrocław 2008, s. 344-346; W. WIERZBIENIEC, *Instytucjonalizacja życia religijnego w Rzeszowie po II wojnie światowej*, w: *Rzeszów dawny i współczesny. Społeczeństwo*, red. K. KASZUBA – Z. SOKÓŁ, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Zarządzania w Rzeszowie, Rzeszów 2005, s. 74; M. MALIKOWSKI, *Powstawanie dużego miasta. Drogi i bezdroża socjalistycznej urbanizacji na przykładzie Rzeszowa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2010, s. 332-333; Strona internetowa diecezji rzeszowskiej:

<http://www.diecezja.rzeszow.pl/?q=node/2679>.

¹¹ A. SZYPUŁA, dz. cyt., s. 198-199; Wywiad (W-4) z proboszczem parafii pw. Matki Bożej Różańcowej w Rzeszowie przeprowadzony w styczniu 2010 r.; J. BAR – A. SZAL, *Nowe kościoły diecezji przemyskiej w jej dawnych granicach powstałe w latach 1966-1992*, wyd. 1, Przemyśl 1993, s. 287; A. POTOCKI, *Diecezja przemyska...*, s. 533.

¹² Wywiad (W-4) z proboszczem parafii pw. Matki Bożej Różańcowej w Rzeszowie przeprowadzony w styczniu 2010 r.

Krakowa (ul Krakowska). Intensywnie rozbudowywało się osiedle Baranówka I i II. Parafia macierzysta Chrystusa Króla nie była w stanie zapewnić opieki duszpasterskiej i katechetycznej mieszkańcom rozrastających się osiedli. Zaistniała więc pilna potrzeba utworzenia nowego ośrodka duszpasterskiego. Początkowo życie religijne mieszkańców osiedli koncentrowało się wokół kaplicy (15 m na 15 m) urządzonej w budynku gospodarczym, który był usytuowany w środku osiedla Baranówka I i II. Obok kaplicy urządzono zakrystię, trzy sale katechetyczne, pomieszczenie na bibliotekę i sanitariaty o łącznej powierzchni ok. 180 m². Ponieważ adaptację budynków gospodarczych przeprowadzono bez zezwolenia, władze wszczęły postępowanie prokuratorskie. Kapłana i parafian przesłuchiowano, a następnie oskarżono o popełnienie przestępstwa. Represje nie wpłynęły na organizowanie się nowej placówki duszpasterskiej. W roku 1979 parafię pw. Podwyższenia Krzyża Świętego erygował biskup Ignacy Tokarczuk¹³.

Budowę kościoła parafialnego rozpoczęto w 1987 roku z inicjatywy proboszcza parafii ks. Franciszka Kołodzieja oraz mieszkańców osiedla bez pozwolenia władz państwowych. Miejsce jego lokalizacji znajdowało się w bezpośrednim sąsiedztwie dotychczasowej kaplicy, a największa odległość z terenu parafii do świątyni nie przekraczała kilometra. Dzięki olbrzymiemu zaangażowaniu wiernych kościół wybudowano systemem gospodarczym. Wierni wznoszący świątynię napotykali na szereg trudności, spośród których najbardziej dotkliwe były represje stosowane przez władze państwowe. Na osoby zaangażowane przy budowie nakładano kary pieniężne, wydawano nakazy rozbiórki, straszono zwolnieniem z pracy. W roku 1993 kościół poświęcił ordynariusz rzeszowski biskup Kazimierz Górny. Powierzchnia użytkowa świątyni wynosi 670 m² i jest częściowo podpiwniczona. Prowadzone inwestycje finansowane były z dobrowolnych ofiar parafian i częściowo z kasy diecezjalnej¹⁴. Istniejąca infrastruktura pozwalała na funk-

¹³ A. POTOCKI, *Diecezja przemyska...*, s. 533-534; A. SZYPUŁA, dz. cyt., s. 212-214; H. SZAREYKO, dz.cyt. s. 347-348; M. POLAŃSKI, *Parafia pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Rzeszowie w latach 1978-2003*, Rzeszów 2010, s. 40-44, praca mgr w Archiwum Parafii pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Rzeszowie; Wywiad (W-2) z proboszczem parafii pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Rzeszowie przeprowadzony w styczniu 2010 r.; Strona internet. parafii pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Rzeszowie: <http://podwyzrz.rzeszow.opoka.org.pl/parafia.htm>; Strona internetowa diecezji rzeszowskiej: <http://www.diecezja.rzeszow.pl/?q=node/2680>.

¹⁴ *Krzyż trwa choć zmienia się świat. 30 lat parafii Podwyższenia Krzyża Świętego w Rzeszowie 1978-2008*, Wydawnictwo i Drukarnia Diecezji Rzeszowskiej, oprac. M. POLAŃSKI, Rzeszów 2008, s. 13; J. BAR – A. SZAL, dz. cyt., s. 291; A. SZYPUŁA, dz. cyt., s. 212-214; Wywiad (W-2) z proboszczem parafii pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Rzeszowie przeprowadzony w styczniu 2010 r.; Strona internetowa parafii pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Rzeszowie:

cjonowanie przy parafii poradni rodzinnej i świetlicy socjoterapeutycznej dla dzieci potrzebujących pomocy. Stanowi również zaplecze dla działalności licznych organizacji i stowarzyszeń oraz pozwala na prowadzenie skutecznej pracy duszpasterskiej. W latach 1979-2008 w parafii było ok. 2400 chrztów, 1350 pogrzebów i 850 ślubów. Obecnie parafia liczy ok. 6200 wiernych, z których ok. 1300 należy do różnych stowarzyszeń¹⁵.

Zaspokojenie potrzeb religijnych mieszkańców nowych bloków przyczyniło się do powstania parafii pw. Bożego Ciała i Matki Bożej z Lourdes, a także do wybudowania kościoła, plebanii i domu katechetycznego. W północno-zachodniej części miasta w kierunku Miłocina i Przybyszówki powstawało końcem lat siedemdziesiątych duże osiedle Baranówka IV, na którym zaplanowano wybudowanie ponad dwudziestu bloków. Mieszkańcom osiedla należało zapewnić opiekę duszpasterską. Duszpasterze i parafianie w porozumieniu z kurią przemyską postanowili legalnie wybudować budynek gospodarczy i zaadoptować go na kaplicę. Obiekt o wymiarach 18 m na 10 m mogący pomieścić ok. 700 osób zlokalizowano w centrum powstającego osiedla. Poświęcenie budynku przemianowanego na kaplicę pw. Bożego Ciała odbyło się w dniu 11 maja 1980 r. Kaplicę ukończono i wyposażono dzięki pracy i datkom miejscowych wiernych. Robotami kierował ks. Henryk Wojtyło. W następnych latach wybudowano punkt katechetyczny i plebanię. W roku 1982 r. biskup Tokarczuk erygował przy kaplicy parafię pw. Bożego Ciała wydzielając ją z parafii pw. Matki Bożej Różańcowej, św. Józefa, Miłocina i Przybyszówki. Kaplica służyła wiernym przez kolejne lata, choć ze względu na niewielkie rozmiary nie zaspokajała potrzeb katolików zamieszkujących teren parafii. Kamień węgielny pod budowę nowej świątyni poświęcił 2 czerwca 1991 r. papież Jan Paweł II w czasie pobytu w Rzeszowie. Dwa miesiące później rozpoczęto prace, w które zaangażowała się zdecydowana większość parafian (ok. 75%) ofiarując datki i odpracowując dniówki na budowie. Jedynie niewielka grupa wyrażała niezadowolenie z powodu budowy świątyni. Ukończony kościół został poświęcony i konsekrowany przez biskupa Kazimierza Górnego w maju 1999 r. Odległość do świątyni z najbardziej odległych miejsc na terenie parafii wynosi ok. 1 km¹⁶.

<http://podwyzrz.rzeszow.opoka.org.pl/parafia.htm#Dzisiejsza%20świątynia>; Strona internetowa diecezji rzeszowskiej: <http://www.diecezja.rzeszow.pl/?q=node/2680>.

¹⁵ Wywiad (W-2) z proboszczem parafii pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Rzeszowie przeprowadzony w styczniu 2010 r.; Strona internetowa diecezji rzeszowskiej: <http://podwyzrz.rzeszow.opoka.org.pl/kregi.htm>.

¹⁶ T. SKAMEL, *Dzieje parafii Bożego Ciała i Matki Bożej z Lourdes w Rzeszowie 1980-2010*, Rzeszów 2010, s. 52-64; A. MOTYKA, *Parafia pw. Bożego Ciała i Matki Bożej z Lourdes*, w: *Encyklopedia Rzeszowa*, Wydawnictwo RS DRUK, Rzeszów 2004, s. 422; A. SZYPUŁA, dz. cyt., s. 193-194; J. BAR – A. SZAL, dz. cyt., s. 285; Wywiad (W-13) z proboszczem parafii pw. Bożego Ciała w Rzeszowie prze-

Teren parafii zamieszkuje obecnie 8600 osób (wiernych ok. 8200). Według proboszcza, w sposób widoczny zwiększa się udział wiernych w niektórych praktykach religijnych, rośnie zwłaszcza liczba *dominantes* i *communicantes*. W niedzielnych Mszach św. uczestniczy ok. 3500 wiernych, a w zwykłe niedziele do komunii przestępuje ok. 680 parafian. Więcej ludzi młodych przychodzi do kościoła i włącza się w działalność młodzieżowych organizacji katolickich. Dużą aktywnością wykazują się w parafii emeryci, którzy dysponując wolnym czasem, poświęcają go na modlitwę i pracę społeczną na rzecz parafii. Katolicy świeccy angażują się w pracę organizacji katolickich, do których w sumie należy ok. 530 wiernych (tj. 6% parafian). Parafia posiada wystarczającą bazę do prowadzenia działalności duszpasterskiej. Znaczna grupa wiernych (nawet do 45%) zajęta swoimi problemami i sprawami, nie włącza się w życie parafii, a ok. 30% wiernych nie przyjmuje kapłanów po kolędzie¹⁷.

Parafia pw. św. Huberta położona jest we wschodniej części miasta, na rozległej równinie przy trasie prowadzącej z Rzeszowa w kierunku Warszawy. Powstała ona w 1969 r. przez wydzielenie z parafii pw. św. Józefa (Rzeszów – Staromieście), a w granice administracyjne Rzeszowa włączono ją w 2010 r. Przez długie lata tj. do roku 2000 funkcję kościoła parafialnego pełniła ufundowana przez Jerzego Lubomirskiego zabytkowa kaplica z połowy XVIII wieku, zlokalizowana w środku parafii. Była to niewielka budowla centralna (o wysokości 9,5 m i szerokości 8 m), wzniesiona na planie krzyża greckiego z wpisanym ośmiobokiem. Zabytkowa kaplica o powierzchni użytkowej zaledwie 64 m² była zbyt mała dla rozwijającej się parafii. Mając na względzie potrzeby duszpasterskie, proboszcz w porozumieniu z parafianami podjął decyzję o budowie nowej świątyni. Wybudowany w 2000 roku kościół pw. św. Huberta o powierzchni użytkowej 800 m² urzeka swą funkcjonalnością i oryginalną architekturą będącą połączeniem tradycyjnego stylu sakralnego z nowoczesnym sposobem budowania. Obok świątyni znajduje się dom parafialny, w którym urządzono mieszkania dla księży, jak również sale spotkań grup duszpasterskich. Największa odległość do kościoła z terenu parafii to ok. 1,5 km. W działalność różnego rodzaju bractw i stowarzyszeń angażuje się ok. 320 osób. Dużym osiągnięciem logistycznym parafii jest wybudowanie nowego kościoła i remont plebanii. Z parafią nie identyfikuje się ok. 40% katolików, którzy

prorowadzony w grudniu 2009 r.; Strona internetowa diecezji rzeszowskiej: <http://www.diecezja.rzeszow.pl/?q=node/2676>.

¹⁷ Wywiad (W-13) z proboszczem parafii pw. Bożego Ciała w Rzeszowie przeprowadzony w grudniu 2009 r.

nie angażują się w życie religijne, choć oficjalnie uważają się za wierzących¹⁸.

3. Parafie miejskie dekanatu Rzeszów Katedra

Typowym przykładem dostosowywania sieci parafialnej i jej infrastruktury do potrzeb wiernych była budowa kościoła pw. Najświętszego Serca Jezusa. Staraniom tym towarzyszył długotrwały konflikt społeczny między katolikami a władzami miejskimi i wojewódzkimi, które wychodziły z założenia, że nie mogą dopuścić do powstania kolejnego miejsca kultu religijnego w Rzeszowie. Wobec księdza Stanisława Maca, któremu biskup powierzył zadanie utworzenia nowego ośrodka duszpasterskiego stosowano dotkliwe represje. W jego obronie stanęła znaczna grupa osób świeckich, którzy swoją stanowczą postawą pokazali, że nie boją się w państwie socjalistycznym upominać o należne im prawa do swobodnego wyznawania religii¹⁹. Pierwszym stałym miejscem kultu urządzonym w 1972 r. na Drabianiance było prowizoryczne zadaszenie kryte folią. Mimo protestu władz państwowych parafianie niedługo potem wzniesli tymczasowy barak z płyt pilśniowych. Przez kolejne lata wierni modlili się w ekstremalnych warunkach, w lecie wystawieni na upały, a w zimie na działanie mrozu i wiatru. Osoby gromadzące się na Mszach św. w nielegalnej kaplicy były regularnie inwigilowane, a także przeszukiwane przez UB. Kolejnym etapem tworzenia infrastruktury parafialnej stały się starania o uzyskanie pozwolenia na wybudowanie kościoła. Wstępną zgodę władze miasta wyraziły w 1974 r., ale formalności przeciągały się przez kolejne trzy lata. Urzędnicy starali się oddalić lokalizację kościoła od centrum miasta, by zachować jego socjalistyczny charakter. Ponadto miejsce wskazane pod nową świątynię stwarzało

¹⁸ E. RUSIN, *Historia życiem i wiarą pisana*, Rzeszów 2004, s. 5; tenże, *Integracyjny charakter kultu świętego Huberta*, wyd. 2 popraw., Poligrafia Wyższego Seminarium Duchownego w Rzeszowie, Rzeszów 2004, s. 119-124; *Miłocin nie tylko dla myśliwych*, red. T. LAMPART-HALABURDA, E. RUSIN, Z. SZOZDA, Poligrafia Wyższego Seminarium Duchownego w Rzeszowie, Miłocin 2001, 111-116; Wywiad (W-28) z proboszczem parafii pw. św. Huberta w Rzeszowie przeprowadzony w marcu 2010 r.; Strona internetowa diecezji rzeszowskiej:

<http://www.diecezja.rzeszow.pl/?q=node/2675>.

¹⁹ S. MAC, *Komu bije dzwon wolności*, Agencja Wydawnicza JOTA, Rzeszów 2007, s. 8-9; J. MUSIAŁ, *Represje wobec budowniczych kościołów w diecezji przemyskiej*, „Studia Rzeszowskie” 10 (2003), s. 121; W. WIERZBIENIEC, *Instytucjonalizacja życia religijnego...*, s. 72-73. tenże, *Duszpasterz, naukowiec, rządca diecezji*, w: *Księga jubileuszowa 25 lat pasterskiego posługiwania ks. biskupa Ignacego Tokarczuka*, J. F. ADAMSKI – M. RUDNICKA, wyd. 1, Biblioteczka Przemyska, Brzozów – Stalowa Wola 1991, s. 45; Strona internetowa diecezji rzeszowskiej:

<http://www.diecezja.rzeszow.pl/?q=node/2688>.

poważne trudności techniczne. W celu przygotowania terenu musiano wykopać 103 studnie głębokie na 13 metrów, które następnie zalano betonem. Dopiero wówczas przystąpiono do kładzenia fundamentów i wznoszenia murów. Budowę rozpoczęto we wrześniu 1977 r. i po trzech latach prac oddano do użytku kościół dolny. Roboty budowlane zostały ukończone w 1982 r., a parafia po siedmiu latach funkcjonowania miała wreszcie własne miejsce kultu. Powstał zbudowany na planie serca, monumentalny kościół dwupoziomowy o powierzchni 1300 m² w każdej kondygnacji i wysokości 52 m do podstawy krzyża. Świątynię poświęcił papież Jan Paweł II w dniu 2 czerwca 1991 r.²⁰

Parafia katedralna diecezji rzeszowskiej posiada bardzo dobrą infrastrukturę. Dysponuje monumentalnym kościołem, a także rozległym zapleczem w postaci plebanii i domu parafialnego. Do celów duszpasterskich wykorzystuje się 8 sal katechetycznych i jedną dużą salę papieską. Od powstania parafii pw. Najświętszego Serca Jezusa wydzielono z niej 4 placówki duszpasterskie, uszczuplając o połowę zarówno terytorium, jak i liczbę katolików. Zmniejszyła się również do 1,5 km odległość do kościoła z najodleglejszych rejonów parafii. Obecnie parafia liczy ok. 10500 wiernych, spośród których ok. 1200 jest zaangażowanych w stowarzyszenia katolickie. Na terenie parafii działa 20 organizacji. Bardzo oryginalną i pożyteczną inicjatywą jest powstanie Funduszu dla Bezrobotnych, działającego dzięki wkładowi własnemu parafian pracujących, którzy odprowadzają na jego rzecz 1% własnego dochodu. Najliczniej reprezentowane są Róże Różańcowe i Ruch Domowego Kościoła. W niedzielnej Mszy św. regularnie uczestniczy ok. 5 tys. katolików, a niewiele ponad tysiąc przystępuje do komunii. Z parafią nie identyfikuje się połowa wiernych. W blokach ok. 1/3 parafian nie przyjmuje księży po kolędzie, natomiast w domach jednorodzinnych zdarza się to sporadycznie²¹.

²⁰ S. MAC, dz. cyt., s. 10-47; S. NABYWANIEC, *Historia parafii i kościoła katedralnego w Rzeszowie*, w: *Katedra Rzeszowska*, Agencja Wydawnicza JOTA, Rzeszów 2000, s. 7-8; H. SZAREYKO, dz. cyt., s. 188-190; A. POTOCKI, *Diecezja przemyska...*, s. 329; A. SZYPUŁA, dz. cyt., s. 204-209; G. RYBA, *Katedra Rzeszowska 1977-2002. Historia, sztuka, twórcy, idee*, wyd. 1, Wydawnictwo AVALON, Kraków 2007, s. 51; W. WIERZBIENIEC, *Instytucjonalizacja życia religijnego...*, s. 73; I. TOKARCZUK, *Z przemyskiej „twierdzy”*, oprac. L. ŻBIKOWSKA, cz. 1, Wydawnictwo Michalineum, Marki Struga 1999, s. 206-209; A. GARBACZ, dz. cyt., s. 309-311; Strona internetowa parafii katedralnej pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Rzeszowie: <http://www.katedra.rzeszow.pl/?dzial=kosciol&sekcja=historia>; Strona internetowa diecezji rzeszowskiej: <http://www.diecezja.rzeszow.pl/?q=node/2688>.

²¹ Wywiad (W-5) z proboszczem parafii katedralnej pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Rzeszowie przeprowadzony w styczniu 2010 r.

Wraz z rozbudową dzielnicy Nowe Miasto na terenie Drabinianki w latach osiemdziesiątych powstała konieczność organizowania nowej parafii i budowy obiektów sakralnych. Zadania tego podjęli się salezjanie zaproszeni przez ordynariusza diecezji bpa I. Tokarczuka. Pierwszym obiektem sakralnym tworzącej się parafii była kaplica zlokalizowana w blaszanym baraku zakupionym od spółdzielni mieszkaniowej. Została ona uroczystie poświęcona w czerwcu 1985 r. przez biskupa Tokarczuka. W tym samym roku władze kościelne erygowały parafię pw. Opatrzności Bożej, wydzieloną z parafii Najświętszego Serca Pana Jezusa. W kolejnych miesiącach urządzono w baraku tymczasowy punkt katechetyczny „Oratorium”, gdzie dzieci mogły gromadzić się na nauczanie religii. W czerwcu 1988 r. generał salezjanów, ks. Eggi Vigano, erygował dom zakonny pw. św. Jana Bosko w Rzeszowie. Budowę kompleksu duszpastersko-młodzieżowego (w tym kościoła) rozpoczęto 5 kwietnia 1990 r. Pracami kierował proboszcz parafii ks. Roman Marek. Powierzchnia kościoła wynosi 800 m² w jednej kondygnacji. Uroczystej konsekracji świątyni dokonał w listopadzie 2000 r. kard. Józef Glemp. Największa odległość z terenu parafii do kościoła nie przekracza 0,5 km²².

Parafia salezjańska liczy 7720 wiernych, którzy – zdaniem proboszcza – w zdecydowanej większości identyfikują się z lokalną społecznością parafialną i angażują się w jej życie. W działalność różnych stowarzyszeń i organizacji włącza się 1300 katolików. Przejawem szczególnej więzi łączącej znaczną grupę wiernych jest wspólnota „Oratorium”, której celem jest zespołowa i solidarna praca na rzecz dzieci i młodzieży. Zrzesza ona ok. 80 katolików świeckich. Dzięki bezinteresownemu zaangażowaniu wielu osób: asystentów, animatorów, współpracowników i dobroczyńców, od kilkunastu lat „Oratorium” prowadzi szereg zajęć, akcji i dzieł niosących pomoc ludziom młodym, którzy przez modlitwę, pracę nad sobą i zabawę stają się dojrzałymi chrześcijanami. W życiu parafii aktywnie uczestniczą również

²² A. MOTYKA, *Parafia pw. Opatrzności Bożej i św. Jana Bosco*, w: *Encyklopedia Rzeszowa...*, s. 424; A. SZYPUŁA, dz. cyt., s. 210-211; J. BAR – A. SZAL, dz. cyt., s. 290; A. POWIERZA, *Historia parafii pod wezwaniem Opatrzności Bożej w Rzeszowie w latach 1985-2005*, Rzeszów 2006, s. 18-22, praca mgr w Archiwum Parafii pw. Opatrzności Bożej w Rzeszowie; Valdoccoo 2000 (wywiad z ks. Romanem Markiem proboszczem parafii pw. Opatrzności Bożej w Rzeszowie przeprowadził Sławomir Dronka i Tomasz Pajęcki), *Znak Opatrzności*, „Gazetka Akcji Katolickiej parafii Opatrzności Bożej w Rzeszowie” (2000), nr 1, s. 1-2, 7; Wywiad (W-11) z proboszczem parafii pw. Opatrzności Bożej w Rzeszowie przeprowadzony w grudniu 2009 r. i w styczniu 2010 r.; Strona internetowa parafii pw. Opatrzności Bożej w Rzeszowie:

http://www.salezjanie.rzeszow.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=54&Itemid=75; Strona internetowa diecezji rzeszowskiej:

<http://www.diecezja.rzeszow.pl/?q=node/2689>.

wierni należący do Stowarzyszenia Współpracowników Salezjańskich, które organizuje spotkania modlitewne, działalność charytatywną, szerzy kult świętych i błogosławionych salezjańskich oraz organizuje pielgrzymki do różnych sanktuariów. Kapłani dbają również o rozwój fizyczny młodego pokolenia, gdyż patronują organizacji sportowej „Don Bosko”. Bliskie relacje z parafią salezjanów utrzymuje grupa studentów uczestniczących regularnie w niedzielnych mszach św. Najliczniejszą wspólnotą działającą na terenie salezjańskiej parafii jest Rodzina Żywego Różańca. Stosunków z parafią nie utrzymuje ok. 1/3 rodzin, które regularnie nie przyjmują kapłanów po kolędzie²³.

Położona w południowo-wschodniej części miasta parafia pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Zalesiu została erygowana w 1946 r. przez wydzielenie jej z parafii słocińskiej. W przestrzeni Rzeszowa znalazła się po poszerzeniu granic miasta w 1977 r. Miejscem kultu jest dawna murowana cerkiew grecko-katolicka z 1889 r. zaadoptowana na kościół. W latach 2000-2002 świątynia została rozbudowana i dostosowana do potrzeb duszpasterskich miejscowej wspólnoty parafialnej. Największa odległość z terenu parafii do kościoła wynosi ok. 2 km. W bezpośrednim sąsiedztwie obiektu sakralnego znajduje się plebania i dom parafialny, wybudowany w latach 1990-1992. Są to budynki dwukondygnacyjne o powierzchni użytkowej ok. 300 m². Liczba katolików ulega ciągłemu zwiększeniu, gdyż w roku 1984 było 1800 wiernych, a w 2009 roku – 3380. Regularnie we Mszach św. niedzielnych uczestniczy ok. 60%. Na terenie parafii dział 12 grup i organizacji katolickich, do których w sumie należy 465 wiernych. Najwięcej katolików zrzeszają Róże Różańcowe (280 osób), a najbardziej aktywny jest Parafialny Zespół Caritasu, który ludziom potrzebującym okazuje różnego rodzaju pomoc. Społeczność parafialna stanowi dosyć dobrze zintegrowaną wspólnotę, z którą nie identyfikuje się 30 rodzin nieprzyjmujących księży po kolędzie²⁴.

W szczególnej atmosferze zrywu społecznego „Solidarności” powstawał kościół na osiedlu domków jednorodzinnych im. Mieszka I, przy

²³ Wywiad (W-11) z proboszczem parafii pw. Opatrzności Bożej w Rzeszowie przeprowadzony w grudniu 2009 r. i w styczniu 2010 r.; Strona internetowa parafii pw. Opatrzności Bożej w Rzeszowie:

http://www.salezjanie.rzeszow.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=48&Itemid=56.

²⁴ B. KLOC, *Religijność w środowisku podmiejskim na przykładzie parafii Zalesie*, Rzeszów 1996, s. 14-18, praca mgr w Archiwum Parafii pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Rzeszowie; F. MALAK, *Dzieje parafii Słocina*, Poligrafia Wyższego Seminarium Duchownego w Rzeszowie, Słocina 1997, s. 141-143; Wywiad (W-6) z proboszczem parafii pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Rzeszowie przeprowadzony w styczniu 2010 r.; Strona internetowa diecezji rzeszowskiej: <http://www.diecezja.rzeszow.pl/?q=node/2692>.

którym w 1982 r. utworzono parafię pw. św. Michała Archanioła. Początkowo miejscem kultu była niewielka kaplica (8 m na 4, 5 m) urządzona w budynku przekazanym kurii biskupiej przez osobę prywatną. Władze państwowe utrudniały funkcjonowanie kaplicy, twierdząc, że powstała ona bez pozwolenia. Dwa razy plombowano i zamykano obiekt, a także skazywano fundatorkę na kary pieniężne. W miarę rozbudowy osiedla rosła liczba wiernych i tymczasowa świątynia okazywała się niewystarczająca dla potrzeb duszpasterskich. We wrześniu 1980 r. ówczesny rektor kaplicy ks. Stanisław Potera rozpoczął budowę kościoła bez pozwolenia urzędów państwowych. Obiekt sakralny zlokalizowano obok dotychczasowej kaplicy. Koszty budowy były pokrywane ze skromnych datków składanych przez wiernych w kaplicy. Poświęcenia kościoła pw. św. Michała Archanioła dokonał biskup Tokarczuk w dniu 8 listopada 1981 r. Jesienią sześć lat później poszerzono o osiem metrów kościół dobudowując nawy boczne, a także o dwa metry podniesiono dach świątyni. Powierzchnia użytkowa obiektu z zapleczem mieszkalnym obejmowała 550 m kw.²⁵ W latach 1985-87 został wybudowany dom parafialny, w którym początkowo odbywała się katechizacja, a po powrocie religii do szkoły stał się zapleczem duszpasterskim dla licznych grup i stowarzyszeń działających przy parafii. W budynku znajduje się biblioteka, kawiarnia „Pod Dzidą” dla młodzieży. Mieści się w nim również Diecezjalne Biuro Akcji Katolickiej. Parafia wydaje trzy gazetki: dla dorosłych „Michael”, dla młodzieży oazowej „Agape”, dla dzieci „Mały Michael”. W roku 1989 dom, od którego rozpoczęła się historia parafii, po rozbudowie i gruntownym remoncie, został przeznaczony na plebanię. W latach 2007-2008 dokonano gruntownej przebudowy kościoła parafialnego. Największa odległość do kościoła z terenu parafii wynosi ok. 2 km²⁶.

W stosunkowo młodej parafii liczącej 5900 wiernych daje się zauważyć dosyć wysoki stopień aktywności katolików świeckich. Działają w niej liczne grupy katolików świeckich, zrzeszające ok. 1100 osób, czyli 19% ogółu wiernych. Integrują one wszystkie grupy wiekowe, ze szczególnym uwzględnieniem ludzi młodych należących m.in. do w Liturgicznej

²⁵ P. SYNOŚ, *Historia parafii świętego Michała Archanioła w Rzeszowie w latach 1980-2005*; Rzeszów 2006, s. 39-42; E. SŁAWIK, *Rozbudowa kościoła pw. św. Michała Archanioła w Rzeszowie*, Wydawnictwo i Drukarnia Diecezji Rzeszowskiej, Rzeszów 2008, s. 5-13; A. SZYPUŁA, dz. cyt., s. 228; J. BAR – A. SZAL, dz. cyt., s. 296; Wywiad (W-9) z proboszczem parafii pw. św. Michała Archanioła w Rzeszowie przeprowadzony w grudniu 2009 r.;

Strona internetowa parafii pw. św. Michała Archanioła w Rzeszowie: <http://michalrz.rzeszow.opoka.org.pl/z7/hist.html>; Strona internetowa diecezji rzeszowskiej: <http://www.diecezja.rzeszow.pl/?q=node/2691>.

²⁶ Wywiad (W-9) z proboszczem parafii pw. św. Michała Archanioła w Rzeszowie przeprowadzony w grudniu 2009 r.; Strona internetowa diecezji rzeszowskiej: <http://www.diecezja.rzeszow.pl/?q=node/2691>.

Służby Ołtarza, Dziewczęcej Służbie Maryi, szkolnych i młodzieżowych Róż Różańcowych, Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży i Ruchu Światło-Życie. Ponadto w parafii dosyć prężnie funkcjonuje Akcja Katolicka, Stowarzyszenie Rodzin Katolickich, Rodzina Radia Maryja, Parafialny Klub Katolicki, Ruch Domowego Kościoła, Krucjata Wyzwolenia Człowieka i Róże Różańcowe. Głównym celem działalności grup katolików świeckich jest ich aktywne uczestnictwo w apostolskiej posłudze Kościoła lokalnego, a także dążenie do osobistej świętości przez realizację własnego powołania. Na niedzielne Msze św. uczęszcza ok. 60% katolików, natomiast z parafią identyfikuje się zdecydowana większość wiernych (ok. 70%). Kapłanów po kolędzie nie przyjmuje 50 rodzin, co nie może dziwić, zważywszy na sporą grupę osób nie związanych z własną parafią²⁷.

Rozwój budownictwa mieszkalnego na Osiedlu Mieszka I i sąsiadujących z nim ulicach przyczynił się do powstania parafii pw. św. Jadwigi Królowej przy ul. Rejtana. W lutym 2003 r. biskup rzeszowski Kazimierz Górny utworzył rektorat wydzielony z parafii św. Michała oraz duszpasterstwo akademickie przy drewnianym kościółku tzw. „Szopce” przeniesionym od dominikanów. Ciągłe powiększanie się liczby wiernych na Mszach św. i nabożeństwach, a także zaangażowanie w działalność grup duszpasterskich wskazywało na potrzebę utworzenia nowej parafii. Władze kościelne erygowały ją 26 sierpnia 2006 r. wydzielając terytorium z trzech sąsiadujących ze sobą parafii: pw. św. Wojciecha i Stanisława, pw. Opatrzności Bożej i pw. św. Michała Archanioła. Niewielka drewniana świątynia pełniąca dotychczas funkcję kościoła parafialnego nie była w stanie pomieścić wiernych uczęszczających na Msze św. Społeczność parafialna powołała do istnienia tzw. komitet budowy kościoła, który wspierał proboszcza w kwestii przygotowania dokumentacji, pozyskiwania środków finansowych i organizowania prac budowlanych. Budowę świątyni oraz zaplecza duszpasterskiego niezbędnego do funkcjonowania parafii rozpoczęto w 2008 r. i jest ona nadal kontynuowana. Powstaje olbrzymi kompleks, składający się z kościoła (1400 m²) i zaplecza duszpasterskiego (1000 m²). Najdalsza odległość z terenu parafii do wznoszonej świątyni wynosi około 2 km. W prace budowlane włączyło się czynnie około 30% parafian, których liczba obecnie wynosi 4100 osób. Znaczna grupa parafian tj. około 350 wiernych (czyli prawie 9% wszystkich katolików) angażuje się w życie parafialne działając w różnych stowarzyszeniach i organizacjach kościelnych funkcjonujących na terenie parafii. Najwięcej katolików należy do Róż Różańcowych (100 osób). Na szczególną uwagę zasługuje duża aktywność ludzi młodych, któ-

²⁷ Wywiad (W-9) z proboszczem parafii pw. św. Michała Archanioła w Rzeszowie przeprowadzony w grudniu 2009 r.;
Strona internetowa parafii pw. św. Michała Archanioła w Rzeszowie:
<http://michalrz.rzeszow.opoka.org.pl/z7/grup.html>.

rzy zrzeszeni w Ruchu Światło Życie, duszpasterstwie akademickim i Liturgicznej Służbie Ołtarza pogłębiają swoją formację religijną. Mimo wielkiej żywotności młodej społeczności parafialnej, stosunkowo duża część katolików, bo ok. 50% nie identyfikuje się jeszcze ze swoją młodą parafią, a 50 rodzin stale nie przyjmuje księży po kolędzie²⁸.

W roku 2006 z terenu parafii katedralnej wydzielono parafię pw. Matki Bożej Częstochowskiej. Powstała ona przy dotychczasowym kościele filialnym, który wybudowano na miejscu dawnej kaplicy (ul. Koło). Jest on wotum wdzięczności za wzniesienie obecnej katedry rzeszowskiej. Prace rozpoczęto w 1989 r. wykorzystując materiał, który został po wybudowaniu kościoła pw. Najświętszego Serca Jezusa. W prace bardzo chętnie włączyli się parafianie, zahartowani w czasie budowy monumentalnej katedry. Dlatego w stosunkowo krótkim czasie powstała świątynia o powierzchni 240 m². Jej poświęcenia dokonał biskup Ignacy Tokarczuk w sierpniu 1990 r. Parafia nie dysponuje jeszcze zapleczem duszpasterskim, ponieważ dopiero trwają prace wykończeniowe przy domu parafialnym, w którym będzie kancelaria, sale spotkań dla grup i stowarzyszeń, a także mieszkanie dla duszpasterza. Wznoszenie obiektu o powierzchni użytkowej 400 m² rozpoczęto na wiosnę 2008 r. W młodej parafii powoli rozwijają swoją działalność grupy i stowarzyszenia, do których należy około 200 osób. Natomiast ok. 10% wiernych nie identyfikuje się z parafią, a w czasie kolędy z różnych powodów kilkanaście mieszkań jest zamkniętych²⁹.

W południowej części Rzeszowa położona jest dzielnica Biała (dawna wieś), którą w dwóch etapach włączano do Rzeszowa (1977 r. i 2009 r.). Zanim w Białej ustanowiono samodzielny placówkę duszpasterską, wioska należała do parafii Rzeszów-Zalesie. W drewnianym, prywatnym domu znajdowała się salka katechetyczna. Od 13 grudnia 1981 r. mieszkańcy Białej urządzili w niej tymczasową kaplicę, do której w niedziele i święta na Msze św. uczęszczało ok. 450 osób. Niewielkie rozmiary kaplicy nie zaspokajały potrzeb religijnych wiernych, dlatego podjęto decyzję o rozbudowie

²⁸ Wywiad (W-22) z proboszczem parafii pw. św. Jadwigi Królowej przeprowadzony w grudniu 2009 r.; Strona internetowa parafii pw. św. Jadwigi Królowej w Rzeszowie: <http://www.kosciol-akademicki.rzeszow.pl/index.php>; Strona internetowa diecezji rzeszowskiej: <http://www.diecezja.rzeszow.pl/?q=node/2690>.

²⁹ A. SZYPUŁA, dz. cyt., s. 195; „*Wiem, że ofiaruję prawdziwe Ciało i Krew...*” (Fragment wywiadu z ks. infułatem Stanisławem Macem), Miriam. Pismo Parafii Matki Bożej Częstochowskiej w Rzeszowie (2010), nr 4, s. 4; Wywiad (W-30) z proboszczem parafii pw. Matki Bożej Częstochowskiej w Rzeszowie przeprowadzony w marcu 2010 r.; Strona internetowa parafii pw. Matki Bożej Częstochowskiej w Rzeszowie:

<http://www.mbczestochowska.rzeszow.opoka.org.pl/index.php?p1=historia&p2=3>;

Strona internetowa diecezji rzeszowskiej:

<http://www.diecezja.rzeszow.pl/?q=node/2686>.

świątyni, która po tzw. kapitalnym remoncie miała mieć powierzchnię 245 m² i kubaturę 960 m³. Obiekt był zlokalizowany w środku wsi, tak, że odległość do niego z najdalszych zakątków wioski nie przekracza 1,5 km. Roboty budowlane rozpoczęte 17 kwietnia 1982 r., posuwały się w ekspresowym tempie, gdyż zaangażowali się w nie niemal wszyscy parafianie, którzy pracą fizyczną, ofiarami pieniężnymi i modlitwą wspierali wspólną inwestycję. Obmurowano dotychczasową kaplicę, konstrukcję dachową ustawiono na nowych ścianach, a dawne drewniane ściany budynku usunięto. Dzięki solidarnej pracy w ciągu 10 tygodni wniesiono świątynię o wymiarach 17 m na 10,5 m i wysokości wieży 17 m. Uroczystego poświęcenia obiektu sakralnego dokonał biskup Ignacy Tokarczuk w dniu 28 czerwca 1982 r. W następnym roku 1 lipca władze kościelne erygowały parafię pw. Bożego Miłosierdzia w Białej. W roku 1986 rozpoczęto budowę domu parafialnego (plebanii i domu katechetycznego), którą ukończono dwa lata później. Istniejąca infrastruktura parafialna nie zaspokajała potrzeb wiernych, dlatego w październiku 2002 r. rozpoczęto budowę nowego kościoła. Wznoszona świątynia o powierzchni użytkowej 335 m² w rzucie poziomym posiada kształt owalny³⁰.

Parafia Biała po przyłączeniu do Rzeszowa liczy 2100 wiernych. Połowa mieszkańców to ludność napływowa, która raczej nie identyfikuje się z parafią. Frekwencja wiernych uczestniczących w niedzielnych i świątecznych Mszach św. waha się w granicach 47-53 procent. W porównaniu z wcześniejszymi latami wzrasta ilość katolików przystępujących do komunii św. Kapłanów odwiedzających mieszkania wiernych po kolędzie nie przyjmuje ok. 10% rodzin. Katolicy podtrzymujący więź z parafią angażują się w działalność ośmiu stowarzyszeń funkcjonujących przy kościele parafialnym. Łącznie należy do nich 650 osób, czyli prawie 31 procent parafian³¹.

³⁰ A. SZYPUŁA, dz. cyt., s. 62-64; M. MLECZKO, *Życie liturgiczne parafii rzymsko-katolickiej p.w. Miłosierdzia Bożego w Białej koło Rzeszowa w latach 1983-2003*, Lublin 2004, s. 1, praca mgr w Archiwum Parafii pw. Miłosierdzia Bożego w Rzeszowie; Wywiad (W-24) z proboszczem parafii pw. Bożego Miłosierdzia w Rzeszowie przeprowadzony w marcu 2010 r.; Strona internetowa diecezji rzeszowskiej: <http://www.diecezja.rzeszow.pl/?q=node/2684>.

³¹ Wywiad (W-24) z proboszczem parafii pw. Bożego Miłosierdzia w Rzeszowie przeprowadzony w marcu 2010 r.; Strona internetowa parafii pw. Bożego Miłosierdzia w Rzeszowie:

<http://www.rzeszowmilosierdzie.parafia.info.pl/?p=main&what=46&PHPSESSID=64c77f01c94d439e2a5f8736477b21d1>.

4. Parafie miejskie dekanatu Rzeszów Południe

W roku 1949 przy domu saletynów utworzono parafię pw. Matki Bożej Saletyńskiej, która obejmowała południową część miasta i wieś podmiejską Zwięzycę. Władze państwowe od samego początku starały się ograniczyć skromną bazę duszpasterską. Dlatego zajęły część budynku będącego własnością zgromadzenia i chciały zlikwidować urządzone w nim niewielkie kaplice, które były miejscem modlitwy dla ponad 20-tysięcznej parafii. Wieloletnia eskalacja nieporozumień i wzajemnych oskarżeń między katolikami a władzami Rzeszowa doprowadziła do otwartego konfliktu społecznego, którego przedmiotem stała się budowa kościoła na terenie parafii saletynów. Ponieważ urzędnicy regularnie odmawiali wydania zezwolenia na budowę świątyni, dlatego wierni bez ich zgody wzniesli prowizoryczną świątynię. Drewniana świątynia w kształcie namiotu, pokryta blachą została poświęcona we wrześniu 1977 r. W marcu następnego roku „nieznani sprawcy” posługując się karnistrem z benzyną próbowali podpalić kaplicę, jednak ogień szybko ugaszono. Wierni przez kilka miesięcy pilnowali w nocy miejsca kultu udaremniając kolejne próby jego podpalenia. W maju 1980 r. ruszyły prace przy wznoszeniu nowego kościoła. Olbrzymie zaangażowanie i determinacja wiernych sprawiła, że roboty budowlane posuwały się bardzo szybko. Parafianie składali datki pieniężne, a także wykonywali prace fizyczne. Wybudowano kościół dwukondygnacyjny (poziom górny 1238 m², poziom dolny – 800 m²) z obszernym zapleczem duszpasterskim. Świątynia górna może pomieścić ok. 4000 wiernych, a jej wysokość z wieżą i krzyżem wynosi 57 m. Najdalsza odległość do kościoła z terenu parafii wynosi ok. 1000 m. Obiekt sakralny poświęcił biskup I. Tokarczuk w grudniu 1983 r., a konsekracji dokonał w roku 1999 biskup Kazimierz Górny. Dom zakonny, od którego rozpoczęła się historia saletynów w Rzeszowie jest zapleczem duszpasterskim, wykorzystywanym przez liczne stowarzyszenia i organizacje kościelne³².

³² W. PASIUT, *50 lat Parafii Matki Bożej Saletyńskiej w Rzeszowie*, Poligrafia Wyższego Seminarium Duchownego w Rzeszowie, Rzeszów 2000, s. 11-17; A. POTOCKI, *Diecezja przemyska...*, s. 525-527; W. WIERZBIENIEC, *Instytucjonalizacja życia religijnego...*, s. 67-70; A. SZYPUŁA, dz. cyt., s. 200-201; J. BAR – A. SZAL, dz. cyt., s. 288; I. TOKARCZUK, *W służbie Kościoła i Narodu* (Materiały zebrana i wstępem opatrzyła LUCYNA ŻBIKOWSKA), wyd. 1, Wydawnictwo Michalineum, Marki Struga 1997, s. 246-247; tenże, *Kazania pod specjalnym nadzorem* (Materiały zebrana i wstępem opatrzyła L. ŻBIKOWSKA, Wydawnictwo Michalineum, Marki Struga 1996, s. 207-208; Wywiad (W 31) z emerytowanym biskupem diecezjalnym przeprowadzony w lutym 2010 r.; Wywiad (W-7) z proboszczem parafii pw. Matki Bożej Saletyńskiej przeprowadzony w styczniu 2010 r.; M. MALKOWSKI, dz. cyt., s. 332; Strona internetowa diecezji rzeszowskiej: <http://www.diecezja.rzeszow.pl/?q=node/2743>.

Na terenie parafii mieszka aktualnie ok. 8900 katolików, spośród których ponad 1700 osób należy do stowarzyszeń i organizacji kościelnych. Bardzo prędko od początku istnienia parafii działają Róże Żywego Różańca, liczące aktualnie 720 osób. Zrzeszeni w nich wierni swoimi modlitwami, a także pracą społeczną zawsze wspierali kapłanów i parafian, zwłaszcza w okresie zmagania z władzą komunistyczną, dążącą do zlikwidowania ośrodka duszpasterskiego prowadzonego przez saletynów. Specyfikę duszpasterstwa saletynów stanowi praca z młodzieżą, która jest zaangażowana m.in. w duszpasterstwo akademickie „Rotunda”, wspólnoty Taize i ruch oazowy. Przy parafii działa świetlica „Mała Przystań”, założona w 1996 roku z inicjatywy Parafialnego Zespołu Caritas. Uczęszczają do niej dzieci z rodzin biednych, wielodzietnych, będących w trudnej sytuacji życiowej. Dziećmi opiekują się i wraz z nimi pracują wolontariusze: studenci, uczniowie szkół średnich i ludzie wykonujący różne zawody. W życie parafii nie angażuje się ok. 1/5 wiernych, a w czasie kolędy 37% mieszkań z różnych względów było zamkniętych³³.

W latach siedemdziesiątych na terenie Staroniwy Dolnej powstawało osiedle Gwardzistów (dziś Kmity) z przyległymi domkami jednorodzinnymi. Ponieważ władze państwowe nie wyrażały zgody na budowę kościoła, zakupiono budynek gospodarczy, który po niezbędnych przeróbkach zaadaptowano na kaplicę (12 m na 8 m). Utworzenie miejsca kultu wywołało ostrą reakcję władz. Represje spotkały zarówno duszpasterza, jak i wiernych, którzy przyczynili się do powstania kaplicy. Wkrótce do obiektu sakralnego dobudowano trzy sale katechetyczne i zakrystię. W roku 1979 erygowano parafię pw. św. Judy Tadeusza. Wobec wzrastających potrzeb duszpasterskich proboszcz ks. Stanisław Tomkowicz oraz miejscowi wierni zdecydowali o budowie nowego kościoła i plebanii. Rozpoczęto ją dopiero w roku 1984 r., gdyż władze bardzo długo zwlekały z wydaniem pozwolenia (ok. 8 lat). Cała parafia włączyła się w proces wznoszenia zwartego zespołu architektonicznego: dwupoziomowej świątyni (kościół dolny – 650 m², górny – 1000 m²), plebanii i domu katechetycznego. Poważnym utrudnieniem był postępujący kryzys gospodarczy chylącego się ku upadkowi systemu socjalistycznego. Mimo problemów parafianie we własnym zakresie zdobywali środki finansowe. Pewną pomoc otrzymali z kurii biskupiej. Kościół dolny został poświęcony w roku 1990 przez biskupa Tokarczuka, a górny dwa lata później przez ordynariusza rzeszowskiego Kazimierza Górnego. Największa odległość do kościoła nie przekracza kilometra³⁴.

³³ Wywiad (W-7) z proboszczem parafii pw. Matki Bożej Saletyńskiej przeprowadzony w styczniu 2010 r.; Strona internetowa parafii pw. Matki Bożej Saletyńskiej w Rzeszowie: <http://lasalette.pl/index.php>.

³⁴ A. SZYPUŁA, dz. cyt., s. 223-224; H. SZAREYKO, dz. cyt., s. 349-352; A. POTOCKI, *Diecezja przemyska...*, s. 531-532; J. BAR – A. SZAL, dz. cyt., s. 294; S.

Po wybudowaniu zwartego zespołu architektonicznego tj. dwupiętrowego kościoła, plebanii, domu katechetycznego i domu zakonnego sióstr nazaretanek parafia posiada doskonałą infrastrukturę do prowadzenia działalności religijnej. Z bazy tej korzystają różne stowarzyszenia działające w parafii i zrzeszające 730 osób. Należą do nich między innymi: Róże Różańcowe, Stowarzyszenie Rodzin Katolickich i Koło Przyjaciół Misji. Po wprowadzeniu nauczania religii do szkół w domu katechetycznym urządzono Przedszkole Świętej Rodziny i Świetlicę Środowiskową „Nasza Arka”. Zarówno przedszkole jak i świetlica zapewniają dzieciom opiekę i pożywienie. W 2003 r. poświęcono nową kaplicę pw. Miłosierdzia Bożego. Aktualnie parafia liczy 8200 wiernych. Około 20% z nich kierując się różnymi względami nie przyjmuje kapłanów po kolędzie, co wskazuje, że spora grupa katolików nie identyfikuje się z parafią i nie utrzymuje z nią więzi³⁵.

Staroniwa Górna położona w zachodniej części Rzeszowa, stanowiła dawniej oddzielną miejscowość, którą w 1951 r. została przyłączona do miasta. Rozwój budownictwa mieszkaniowego i gwałtowny wzrost liczby mieszkańców, a także znaczna odległość do kościoła parafialnego sprawiły, że na terenie Starowiny zaistniała potrzeba wybudowania świątyni i zorganizowania samodzielnej placówki duszpasterskiej. Początkowo do celów kultu religijnego wykorzystano zabytkową niewielką (6 m na 4 m) kaplicę murowaną, obok której zlokalizowano punkt katechetyczny. W roku 1974 przy kaplicy powstała przybudówka z płyt pilśniowych o wymiarach 10 m na 7 m. Powiększony obiekt sakralny został poświęcony przez biskupa Tokarczuka 25 maja 1975 r. Do świątyni posiadającej dogodną lokalizację w centrum Starowiny uczęszczało na Msze św. ok. tysiąc osób. W lipcu 1975 roku przy kaplicy erygowano parafię pw. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny. W następnych latach parafia otrzymała w darowiźnie budynek

TOMKOWICZ, *Poświęcenie kaplicy*, „Patron Spraw Trudnych” [Pismo Parafii św. Judy Tadeusza w Rzeszowie] (2004), nr 2, s. 4-5; tenże, *Rok pozbawienia wolności*, „Patron Spraw Trudnych” (2004), nr 3, s. 3; tenże, *Delegacje do Urzędu Wojewódzkiego*, „Patron Spraw Trudnych” (2004), nr 4, s. 3-4; tenże, *Miejsce to wybrał Pan*, „Patron Spraw Trudnych” (2005), nr 5, s. 3; tenże, *Rozpoczęcie budowy kościoła*, „Patron Spraw Trudnych” (2005), nr 9, s. 8-9; tenże, *Na mocnych fundamentach*, „Patron Spraw Trudnych” (2005), nr 10, s. 3-4; tenże, *Nazaretanki, szkoła i przedszkole*, „Patron Spraw Trudnych” (2005), nr 13, s. 3-4; tenże, *W drogę z nami wyrusz, Panie!*, „Patron Spraw Trudnych” (2005), nr 14, s. 2-3; tenże, *Wstąpmy na Górę Pana do świątyni naszego Boga*, „Patron Spraw Trudnych” (2005), nr 16, s. 3-4; Wywiad (W-8) z proboszczem parafii pw. św. Judy Tadeusza w Rzeszowie przeprowadzony w styczniu 2010 r.; Wywiad (W-32) z emerytowanym proboszczem parafii pw. św. Judy Tadeusza w Rzeszowie przeprowadzony w marcu 2010 r.; Strona internet. diec. rzeszowskiej: <http://www.diecezja.rzeszow.pl/?q=node/2746>.

³⁵ Wywiad (W-8) z proboszczem parafii pw. św. Judy Tadeusza w Rzeszowie przeprowadzony w styczniu 2010 r.

murowany, w którym zamierzano urządzić miejsce kultu. Władze państwowe za wszelką cenę starały się powstrzymać realizację tego przedsięwzięcia i stosowały dotkliwe represje. Niedokończony jeszcze obiekt został poświęcony w maju 1979 r. W ekspresowym tempie kontynuowano prace budowlane i w ciągu kilku dni wykonano dach i wstawiono okna. Kościół (prawie dwupoziomowy) o wymiarach 22 m na 12 m posiadał w suterrenach pomieszczenia mogące służyć, jako salki katechetyczne, świetlica czy mieszkanie dla księdza³⁶. W następnych latach w centrum Staroniwy obok pierwszej kaplicy rozpoczęto budowę plebanii, a także kościoła parafialnego (1984 r.), który został poświęcony w 1999 r. przez biskupa rzeszowskiego Kazimierza Górnego. Dzięki tym inwestycjom, parafia posiada wystarczające zaplecze do prowadzenia duszpasterstwa³⁷.

Na terenie parafii mieszka 2000 wiernych. Frekwencja w niedzielnych Mszach św. wynosi ok. 50%. W sprawy parafialne nie angażuje się do 20% wiernych, którzy poprzestają jedynie na tradycyjnym uczestnictwie w niedzielnych Mszach św., a parafię traktują raczej jako instytucję usługowo-administracyjną. Około 30 rodzin nie przyjmuje księdza po kolędzie. Pozostali katolicy wyrażają swoją aktywność głównie przez udział w działalności różnego rodzaju organizacji i stowarzyszeń kościelnych. Należy do nich 490 osób, czyli 25% wszystkich parafian. Najliczniej reprezentowane są róże różańcowe zrzeszające 200 wiernych³⁸.

W pierwszej połowie lat osiemdziesiątych na terenie parafii Chrystusa Króla i Podwyższenia Krzyża św. powstawało Osiedle Krakowska – Południe. Wybudowano bloki, które były najczęściej zasiedlane przez rodziny robotników i urzędników. Pojawiła się potrzeba utworzenia nowej parafii. Zadanie zorganizowania samodzielnej placówki duszpasterskiej biskup powierzył Zgromadzeniu Misjonarzy św. Rodziny. Zakupili oni działkę o powierzchni 0, 50 ha, na której znajdował się murowany dom parterowy,

³⁶ A. SZYPUŁA, dz. cyt., s. 217-220; H. SZAREYKO, dz. cyt. s. 248-249; A. MOTYKA, *Parafia pw. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny*, w: *Encyklopedia Rzeszowa...*, s. 424; W. WIERZBIENIEC, *Instytucjonalizacja życia religijnego...*, s. 72; M. RUDNICKA, dz. cyt., s. 87; Strona internetowa parafii pw. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Rzeszowie:

<http://www.staroniwa.rzeszow.opoka.org.pl/index.php?pokaz=historia>; Strona internetowa diecezji rzeszowskiej: <http://www.diecezja.rzeszow.pl/?q=node/2744>.

³⁷ J. BAR – A. SZAL, dz. cyt., s. 293; A. MOTYKA, *Parafia pw. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny...*, s. 424; Wywiad (W-14) z proboszczem parafii pw. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Rzeszowie; Strona internetowa diecezji rzeszowskiej: <http://www.diecezja.rzeszow.pl/?q=node/2744>.

³⁸ Wywiad (W-14) z proboszczem parafii pw. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Rzeszowie przeprowadzony w styczniu 2010 r.; Strona internetowa parafii pw. Narodzenie Najświętszej Maryi Panny w Rzeszowie: <http://www.staroniwa.rzeszow.opoka.org.pl/index.php?pokaz=wspolnoty>.

stodoła, stajnia i mała szopa. W kwietniu 1985 r. została poświęcona kaplica urządzona w jednym z pokoi budynku. Ponieważ nie mogła ona pomieścić miejscowych wiernych, w maju przystąpiono do budowy większego obiektu z drewna o wymiarach: długość 15 m, szerokość 10 m i wysokość ok. 4, 5 m. Tymczasowy barak bez zezwolenia władz wzniesiono dzięki funduszom Zgromadzenia Misjonarzy św. Rodziny i ofiarności wiernych. Księża kierującego budową skazano na karę grzywny i więzienie w zawieszeniu. Represje spotkały również katolików świeckich. W sierpniu 1985 r. przy kaplicy została erygowana parafia pw. św. Rodziny. W związku z konicznością katechizacji dzieci z nowej szkoły podstawowej w roku 1986 wybudowano dom katechetyczny. Ponieważ na Osiedlu Krakowska – Południe przybywało wiernych, wiosną 1989 r. społeczność parafialna podjęła decyzję o rozbudowie infrastruktury. W latach 1989-2004 wzniesiono dom zakonny, dom parafialny i kościół. Obiekt sakralny o powierzchni 1296 m² może pomieścić 1500 osób. Pierwszą Mszę św. w nowej nieukończonyj jeszcze świątyni odprawiono w 1996 r., a trzy lata później oddano do użytku kaplicę dolną. W dniu 12 listopada 2000 r. biskup Kazimierz Górny poświęcił kościół. Dzięki zrealizowanym inwestycjom parafia posiada doskonałe zaplecze duszpasterskie, a wierni z najodleglejszych zakątków parafii mają do kościoła jedynie ok. 0, 3 km³⁹.

Teren parafii zamieszkuje 8190 wiernych (ok. 2730 rodzin). Duszpasterze obserwują nieznaczny spadek liczby wiernych uczestniczących w niedzielnych Mszach św. i przystępujących do komunii. Równocześnie daje się zauważyć słabszy wpływ zasad katolickich na życie moralne wiernych, gdyż wzrasta liczba małżeństw niesakramentalnych, małżeństw po rozwodach i osób żyjących w wolnych związkach. Z parafią nie identyfikuje się ok. 500 rodzin. Spośród 1914 mieszkań, które zamierzali odwiedzić kapłani po kolędzie – 858 było zamkniętych (45%). Około 40% mieszkań, do których nie wpuszczono księży wynajmują studenci, reszta to osoby regularnie nieprzyjmujące duchownych w czasie parafialnej wizyty duszpasterskiej. Mimo osłabienia więzi z parafią przez sporą grupę katolików nie zauważa się zwiększenia konfliktów, patologii czy powstawania gangów młodzieżo-

³⁹ A. SZYPUŁA, dz. cyt., s. 225-227; J. BAR – A. SZAL, dz. cyt., s. 297; A. MOTYKA, *Parafia pw. św. Rodziny*, w: *Encyklopedia Rzeszowa...*, s. 428-429; W. WIERZBIENIEC, *Instytucjonalizacja życia religijnego...*, s.74-75; Wywiad (W-10) z siostrą zakonną pracującą w kancelarii parafialnej, przeprowadzony w styczniu 2010 r.; Strona internetowa parafii pw. św. Rodziny w Rzeszowie:

<http://www.swietarodzina.org.pl/?p=main&what=42&PHPSESSID=f1661f227f9235493e33ec114730b10a>;

Strona internet. diec. rzeszowskiej: <http://www.diecezja.rzeszow.pl/?q=node/2747>;

Strona internetowa:

http://krakowska.rzeszow.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=57&Itemid=50.

wych. Katolicy utrzymujący bliski kontakt z parafią należą do 17 stowarzyszeń i organizacji kościelnych funkcjonujących na terenie parafii. W grupach tych zrzeszonych jest 890 katolików, co stanowi ok. 11% wszystkich parafian. Najbardziej aktywne są Kręgi Domowego Kościoła, Neokatechumenat i Oaza. Parafia przywiązuje wagę również do patriotycznego wychowania młodzieży, czego dowodem jest działający przy niej Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej⁴⁰.

Sprawdzoną w latach siedemdziesiątych metodę tworzenia infrastruktury parafialnej przez adaptację prywatnych budynków mieszkalnych lub gospodarczych zastosował w połowie lat osiemdziesiątych zakon dominikanów. Przedstawiciele zakonu przybyli do Rzeszowa w październiku 1986 r. i zamieszkali w zakupionym niewielkim domku przy ul. Pstrowskiego 15 (obecnie ul. Dominikańska). Wykorzystując istniejący w budynku garaż, urządzili w nim kaplicę. Prowizoryczne miejsce kultu zostało uroczystie poświęcone 21 grudnia 1986 r. Ponieważ tymczasowa kaplica nie była w stanie pomieścić wiernych przychodzących na modlitwę, podjęto decyzję o budowie większej świątyni. Prace rozpoczęto bez pozwolenia władz miejskich w nocy 2-3 czerwca 1987 r., gdy służby bezpieczeństwa były zajęte rozpoczynającą się pielgrzymką papieża Jana Pawła II w Polsce. Wyroki w zawieszeniu i wysokie kary pieniężne nie zatrzymały budowy. Obiekt o wymiarach 14 m na 12 m wzniesiono z drewna i pokryto blachą. Świątynia o powierzchni 168 m² mogła pomieścić ok. 300 osób. Ukończona kaplica nazwana „Szopką” została poświęcona 20 marca 1988 r. Przy rozwijającym się ośrodku duszpasterskim prowadzonym przez ojców dominikanów w dniu 26 sierpnia 1990 erygowano parafię pw. św. Jacka. Jej terytorium wydzielono z parafii pw. Matki Bożej Saletyńskiej⁴¹.

Na początku lat dziewięćdziesiątych dominikanie zakupili plac obok kaplicy z myślą o budowie kościoła z zapleczem duszpasterskim. W czerwcu 1994 r. rozpoczęto budowę kompleksu tj obiektu sakralnego (o wymiarach 32 m na 16 m) połączonego z klasztorem w kształcie litery „U”. Po trzech latach ojcowie mogli wprowadzić się do ukończonej mieszkalnej części kompleksu. Prace przy świątyni parafialnej trwały jeszcze kilka lat. W dniu 15 października 2000 r. poświęcił ją biskup Kazimierz Górny. Największa

⁴⁰ Wywiad (W-10) z siostrą zakonną pracującą w kancelarii parafialnej, przeprowadzony w styczniu 2010 r.; Strona internet. par. pw. św. Rodziny w Rzeszowie: <http://www.swietarodzina.org.pl/?p=main&what=42&PHPSESSID=f1661f227f9235493e33ec114730b10a>.

⁴¹ J. BAR – A. SZAL, dz. cyt., s. 295; A. SZYPUŁA, dz. cyt., s. 221; A. MOTYKA, *Parafia pw. św. Jacka*, w: *Encyklopedia Rzeszowa...*, s. 425; Wywiad (W-16) z proboszczem parafii pw. św. Jacka w Rzeszowie przeprowadzony w styczniu 2010 r.; Strona internetowa parafii pw. św. Jacka w Rzeszowie: <http://www.rzeszow.dominikanie.pl/historia.php>; Strona internetowa diecezji rzeszowskiej: <http://www.diecezja.rzeszow.pl/?q=node/2745>.

odległość do kościoła wynosi ok. 1, 5 km⁴². Teren parafii zamieszkuje ok. 3800 wiernych, dla których w każdą niedzielę kapłani odprawiają w kościele parafialnym 8 Mszy św. Optymistycznym owocem pracy duszpasterskiej jest wzrastająca liczba osób przystępujących do komunii św. W roku 2008 było ich 3300, a rok później już 3700. Znaczną grupę *communicantes* stanowią studenci, którzy uczestniczą w Mszach św. i angażują się w duszpasterstwo akademickie. W parafii działa wiele różnych grup i stowarzyszeń katolickich, do których należy 660 wiernych. Ten rodzaj duszpasterstwa ma charakter ponadparafialny, gdyż ok. 50% katolików to osoby z innych parafii. Najliczniej reprezentowane są Róże Różańcowe. Znaczna część wiernych (ok. 40%) nie identyfikuje się z parafią. Kapłanów po kolędzie przyjmuje jedynie ok. 60% katolików. Utrzymywanie więzi z duszpasterzami utrudniają częste zmiany personalne zakonników⁴³.

Interesującym fenomenem duszpasterskim okazała się parafia pw. bł. Karoliny Kózki. Jej powstanie wiązało się ściśle z planem przestrzennym zagospodarowania miasta. Perspektywa rozwoju budownictwa mieszkalnego sprawiła, że władze kościelne uwzględniając powstanie nowego osiedla już w listopadzie 1995 r. podjęły decyzję o utworzeniu dla niego parafii pw. bł. Karoliny Kózki. Została ona wydzielona z terytorium parafii pw. Świętej Rodziny i pw. św. Mikołaja (Przybyszówka). Przez trzy kolejne lata nic się nie działo, a parafia istniała jedynie formalnie. Dopiero w dniu 24 sierpnia 1998 r. władze kościelne mianowały pierwszego proboszcza, który rozpoczął budowę kaplicy. Została ona poświęcona już w listopadzie tego samego roku. Nieduży obiekt sakralny nie zaspokajał religijnych potrzeb wiernych. Dlatego w roku 2001 rozpoczęto budowę świątyni parafialnej i budynków towarzyszących (ośrodek duszpasterski i plebania). Wybrano nowoczesną formę kościoła i pozostałych budynków, wpisującą się w architekturę całego osiedla. Obiekt sakralny ma powierzchnię użytkową ok. 700 m². Prace przy kościele i zapleczu duszpasterskim ukończono w 2008 r. Największa odległość do świątyni nie przekracza 1, 5 km. Wybudowanie kompleksu duszpasterskiego wzmocniło więź wiernych z parafią, a także zaspokoiło ich potrzeby religijne⁴⁴. Wraz z powstawaniem nowego osiedla zwiększała się

⁴² A. MOTYKA, *Parafia pw. św. Jacka*, w: *Encyklopedia Rzeszowa...*, s. 425; Wywiad (W-16) z proboszczem parafii pw. św. Jacka w Rzeszowie przeprowadzony w styczniu 2010 r.; Strona internetowa parafii pw. św. Jacka w Rzeszowie: <http://www.rzeszow.dominikanie.pl/budowa.php>; Strona internetowa diecezji rzeszowskiej: <http://www.diecezja.rzeszow.pl/?q=node/2745>.

⁴³ Wywiad (W-16) z proboszczem parafii pw. św. Jacka w Rzeszowie przeprowadzony w styczniu 2010 r.; Strona internetowa parafii pw. św. Jacka w Rzeszowie: <http://www.rzeszow.dominikanie.pl/duszpasterstwa.php>.

⁴⁴ Wywiad (W-23) z proboszczem parafii pw. bł. Karoliny Kózki w Rzeszowie przeprowadzony w styczniu 2010 r.; Strona internetowa parafii pw. bł. Karoliny Kózki w Rzeszowie:

liczba wiernych. W 1998 r. wynosiła jedynie 734 wiernych, a obecnie wzrosła do 4000 katolików. Cechą charakterystyczną społeczności parafialnych jest fakt, że około 80% wiernych ma wyższe wykształcenie. Regularnie praktykuje niemal 50% parafian. Powstanie parafii oraz budowa kompleksu duszpasterskiego wzmocniła więź wiernych z duszpasterzami. Mimo tego około 30% katolików nie identyfikuje się z parafią i tyle samo nie przyjmuje księży po kolędzie. Pozostali interesują się życiem parafii i chętnie w nie się włączają zależnie od swoich możliwości. Około 620 wiernych należy do różnych organizacji i stowarzyszeń katolickich. Szczególnie aktywnie działają grupy zrzeszające dzieci i młodzież (225 osób)⁴⁵.

5. Parafie miejskie dekanatu Rzeszów Wschód

W roku 1977 przyłączono do Rzeszowa erygowaną przed 1419 r. wiejską parafię Słocinę (pw. św. Rocha i Marcina). W następnych latach wydzielono z niej kilka parafii rzeszowskich. Parafia posiada trzynawowy neogotycki kościół wybudowany w latach 1913-1916 według projektu lwowskiego architekta Tadeusza Obmiańskiego. Jego gruntowny remont przeprowadzono w okresie od 2001 do 2005, dzięki staraniom proboszcza, a także zaangażowaniu i ofiarom składanym przez miejscowych wiernych. Wybudowano również nową plebanię w latach 2007-09. W sąsiedztwie kościoła znajdują się pozostałe zabudowania kościelne: dwukondygnacyjny dom parafialny i dawna wikarówka. W roku 2004 i następnym odnowiono elewację wszystkich budynków należących do zespołu przykościelnego. W ten sposób parafia słocińska zyskała wystarczające zaplecze materialne niezbędne dla prowadzenia skutecznego duszpasterstwa. Posiada bibliotekę, salę widowiskową oraz różnego rodzaju obiekty przeznaczone dla użytku wiernych. Największa odległość z terenu parafii do kościoła wynosi ok. 2, 5 km⁴⁶.

http://bl-karolina.edl.pl/index.php?option=com_content&task=category§ionid=4&id=13&Itemid=153; Strona internetowa diecezji rzeszowskiej:

<http://www.diecezja.rzeszow.pl/?q=node/2739>.

⁴⁵ A. MOTYKA, *Parafia pw. bł. Karoliny Kózkówny, dziewicy i męczennicy*, w: *Encyklopedia Rzeszowa...*, s. 422; Wywiad (W-23) z proboszczem parafii pw. bł. Karoliny Kózki w Rzeszowie przeprowadzony w styczniu 2010 r.;

Strona internetowa parafii pw. bł. Karoliny Kózki w Rzeszowie: http://bl-karolina.edl.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=708&Itemid=170.

⁴⁶ T. INGLÓT, *Akta erekcyjne, wypisy i dokumenty*, w: *Słocińskie korzenie*, red. B. PYRKOSZ, *Słocina 1999*, s. 35; P. Lenart, *Fundacje i zakony*, w: *Słocińskie korzenie*, red. T. INGLÓT, t. 3, *Słocina 2004*, s. 64, 77-78; A. MOTYKA, *Parafia św. Rocha*, w: *Encyklopedia Rzeszowa...*, s. 428; Wywiad (W-1) z proboszczem parafii pw. św. Rocha i Marcina w Rzeszowie przeprowadzony w styczniu 2010 r.; Strona internetowa parafii pw. św. Rocha i Marcina w Rzeszowie:

Parafia Słocina licząca obecnie ok. 5200 wiernych jest przykładem dobrze zintegrowanej społeczności religijnej, mimo, że zdecydowaną większość tj. ok. 2/3 parafian stanowi ludność napływowa, z której 2 tys. osiedliło się na terenie parafii w ciągu ostatnich 10 lat. Znaczny procent „przybyśców” stanowią osoby z wyższym wykształceniem, zwłaszcza prawnicy, lekarze i wykładowcy wyższych uczelni. Na szczególną uwagę zasługuje stosunkowo wysoka frekwencja na niedzielnych Mszach św., sięgająca nawet 70% wszystkich wiernych. Jest to wynik zadowalający, zważywszy na fakt, że zdecydowaną większość parafian stanowi ludność napływowa, która mogłaby uczestniczyć w niedzielnych Mszach św. w innych kościołach Rzeszowa. Wysoki procent *dominantes* wskazuje, że w stosunkowo krótkim czasie wytworzyła się więź wiernych ze swoją parafią. Jest ona widoczna zwłaszcza w aktywności katolików świeckich w życiu religijno-moralnym i w działalności stowarzyszeń katolickich. W działalność różnego rodzaju stowarzyszeń i organizacji kościelnych zaangażowanych jest ok. 1500 wiernych, co stanowi 30% wszystkich parafian. Reprezentowane są wszystkie grupy wiekowe i stanowe. Do najaktywniejszych grup parafialnych należą: Akcja Katolicka, Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży i Róże Różańcowe. W duszpasterstwo parafialne zaangażowanych jest 5 kapłanów. Ze względu na znaczną liczbę ludności napływowej z parafią nie identyfikuje się jeszcze do 25% wiernych, natomiast 10 rodzin nie przyjmuje kapłanów po koleędzie⁴⁷.

We wschodniej części miasta położona jest parafia pw. św. Józefa Kalasancjusza wydzielona z parafii farnej. Została ona erygowana dla mieszkańców osiedla Wilkowyja, które w roku 1977 w całości włączono do miasta. Misję utworzenia ośrodka duszpasterskiego dla mieszkańców rozwijającej się dzielnicy powierzył pijarom biskup Tokarczuk. W roku 1974 r. zakupili oni blisko półhektarową parcelę z dwoma budynkami mieszkalnymi. W jednym z nich urządzili kaplicę, przy której powstał nowy ośrodek duszpasterski, podniesiony w 1976 r. do rangi parafii pw. św. Józefa Kalasancjusza. W drugim piętrowym budynku urządzono plebanię, którą z czasem powiększono. W pobliżu kościoła w roku 1984 wzniesiono dom katechetyczny. Urządzono w nim kaplicę, a starą tymczasową rozebrano. Na jej miejscu rozpoczęto wznoszenie nowego dwukondygnacyjnego kościoła o powierzchni zabudowy 600 m². Fundusze inwestycyjne gromadzono za pośrednictwem parafii oraz Zakonu OO. Pijarów. Mimo wielu trudności, zwłaszcza z nabyciem materiałów budowlanych w 1990 r. oddano na potrzeby liturgii dolny kościół. Po ukończeniu prac w górnym kościele ordyna-

http://sw_roch.republika.pl/roch.html; Strona internetowa diecezji rzeszowskiej: <http://www.diecezja.rzeszow.pl/?q=node/2770>.

⁴⁷ Wywiad (W-1) z proboszczem parafii pw. św. Rocha i Marcina w Rzeszowie przeprowadzony w styczniu 2010 r.

riusz rzeszowski biskup Kazimierz Górny, dokonał poświęcenia nowej świątyni (w sierpniu 1992 r.). Wybudowanie kościoła przyczyniło się do pogłębienia więzi międzyludzkich przez wspólną modlitwę, przynależność do organizacji katolickich, udział w pielgrzymkach i w życiu parafii. Zbliżyło również wiernych do ołtarza, gdyż największa odległość, jaką mają parafianie do pokonania to ok. 2, 5 km⁴⁸.

Obecnie parafia liczy 4150 wiernych, spośród których 710 osób (tj. 17%) działa aktywnie w różnych organizacjach kościelnych. Istotne znaczenie dla wzmocnienia więzi wiernych z parafią i duszpasterzami miało wspólne zmaganie z przeciwnościami w czasie organizowania parafii oraz wznoszenia kościoła. Proces ten obejmował przede wszystkim rodziny zaangażowane w działalność na rzecz parafii. Obecnie z parafią nie identyfikuje się ok. 50% wiernych. Są to najczęściej osoby od niedawna zamieszkujące dzielnicę Wilkowyja. W parafii najprężniej działają Ruch Domowego Kościoła, Wspólnota Żywego Różańca i schola. Więzi z parafią i duszpasterzami nie utrzymuje ok. 30 rodzin, które nie przyjmują księży po kolędzie⁴⁹.

Na wschód od Śródmieścia przy ulicy Lwowskiej położona jest rozległa dzielnica Pobitno z kilkoma zespołami zabudowy wielorodzinnej i jednorodzinnej. W przeszłości była podmiejską wsią, która w roku 1951 została w całości włączona do Rzeszowa. W starszej części dzielnicy dominuje budownictwo jednorodzinne będące pozostałością dawnej zabudowy. Dzielnica należała do parafii farnej pw. św. Wojciecha i Stanisława. W związku z rozwojem budownictwa mieszkaniowego i napływem ludności zaistniała pilna potrzeba utworzenia samodzielnego ośrodka duszpasterskiego, ponieważ wierni musieli pokonywać dosyć dużą odległość dzielącą ich od kościoła parafialnego. Wychodząc naprzeciw religijnym potrzebom wiernych, we wrześniu 1994 r. biskup Kazimierz Górny powołał dla dzielnicy Pobitno rektorat pw. bł. Józefa Sebastiana Pelczara. W grudniu tego samego roku poświęcono tymczasową blaszaną kaplicę o wymiarach 26 m na 9, 5 m, która pełniła funkcję miejsca kultu dla miejscowej ludności. Przy świątyni ordynariusz rzeszowski bp Kazimierz Górny erygował parafię z dniem 20 sierpnia 1995 r. Od tego czasu społeczność parafialna przygotowywała bazę

⁴⁸ J. BAR - A. SZAL, dz. cyt., s. 298; A. SZYPUŁA, dz. cyt., s. 230-232; H. SZAREYKO, dz. cyt., s. 353; A. MOTYKA, *Parafia pw. św. Józefa Kalasancjusza*, w: *Encyklopedia Rzeszowa...*, s. 426; Wywiad (W-3) z proboszczem parafii pw. św. Józefa Kalasencjusza w Rzeszowie przeprowadzony w styczniu 2010 r.; Strona internetowa diecezji rzeszowskiej: <http://www.diecezja.rzeszow.pl/?q=node/2769>; Strona internetowa parafii pw. św. Józefa Kalasencjusza w Rzeszowie: <http://www.pijarzy-rzeszow.parafia.info.pl/?p=main&what=28&PHPSESSID=79578f2827dfbea00f3a43262b6039dc>.

⁴⁹ Wywiad (W-3) z proboszczem parafii pw. św. Józefa Kalasencjusza w Rzeszowie przeprowadzony w styczniu 2010 r.

pod budowę kościoła oraz zaplecza duszpasterskiego (wykupywanie działek, sporządzanie projektu kościoła, prace przygotowawcze). W kwietniu 1999 r. rozpoczęto budowę świątyni parafialnej. Wierni wspierali budowę przede wszystkim ofiarami, a ok. 80 % z nich czynnie włączyło się w prace⁵⁰.

Uroczyste poświęcenie kościoła i pierwsza Msza św. została odprawiona w dniu Bożego Narodzenia 2008 r. Wraz z obiektem sakralnym powstało nowoczesne zaplecze duszpasterskie. Ponieważ nie jest jeszcze w pełni gotowa infrastruktura parafialna, dlatego parafia korzysta z pomieszczeń osiedlowego domu kultury i szkoły podstawowej. Największa odległość do kościoła wynosi nieco ponad 2 km. Ukończenie świątyni i odprawianie w niej nabożeństw przyczyniło się zdecydowanie do zwiększenia frekwencji wiernych na Mszach św. Obecnie parafia liczy 5700 wiernych (ok. 1700 rodzin). Czwartą część katolików stanowią rodziny związane z parafią od początku jej istnienia, natomiast pozostali powoli stają się wspólnotą. Anonimowość widoczna jest zwłaszcza w blokowiskach, natomiast na osiedlach domków jednorodzinnych ludzie są bardziej zintegrowani. Zaangażowanie znacznej grupy katolików w proces wznoszenia świątyni przyczyniło się do wzmocnienia więzi wiernych z parafią, gdyż identyfikuje się z nią ok. 85% parafian. Wielu z nich działa aktywnie w organizacjach katolickich, które zrzeszają łącznie 700 osób, czyli 12% parafian. Najwięcej dorosłych wiernych należy do Róż Różańcowych (340), Akcji Katolickiej (46) i Wspólnot Drogi Krzyżowej (98), natomiast młodzież chętnie garnie się do Liturgicznej Służby Ołtarza i Oazy (łącznie 100 osób)⁵¹.

Załęże jest wysuniętą na północny-wschód dzielnicą, która w 2006 r. została włączona w granice Rzeszowa. W przeszłości wioska nie posiadała obiektu sakralnego, dlatego wierni dojeżdżali do kościoła farnego. Znaczna odległość, a także brak dogodnego połączenia drogowego sprawił, że katolicy podjęli działania zmierzające do wybudowania kościoła i utworzenia w ich miejscowości parafii. Władze komunistyczne nie robiły większych trudności, ponieważ były zaniepokojone napiętą sytuacją społeczno-polityczną w kraju. Prace przy świątyni rozpoczęto w październiku 1980 r. W dniu ogłoszenia stanu wojennego (13 grudnia 1981 r.) biskup Ignacy Tokarczuk poświęcił kamień węgielny i dolny kościół. Ponieważ wiernym bardzo zależało na szybkim wzniesieniu obiektu sakralnego, dlatego chętnie

⁵⁰ A. MOTYKA, *Parafia pw. bł. Józefa Sebastiana Pelczara*, w: *Encyklopedia Rzeszowa...*, s. 421; S. KŁOS, *Rzeszów. Przewodnik po śródmieściu i osiedlach Rzeszowa*, Agencja wydawnicza JOTA, Rzeszów 2006, s. 188-190; Strona internetowa parafii pw. św. bp Józefa Sebastiana Pelczara w Rzeszowie: http://www.pelczar.rzeszow.pl/index_a.htm; Strona internetowa diecezji rzeszowskiej: <http://www.diecezja.rzeszow.pl/?q=node/2767>.

⁵¹ Wywiad (W-21) z proboszczem parafii pw. św. bp Józefa Sebastiana Pelczara przeprowadzony w kwietniu 2010 r.; strona internetowa parafii pw. św. Józefa Sebastiana Pelczara w Rzeszowie: http://www.pelczar.rzeszow.pl/index_a.htm.

włączali się w prace, a także regularnie składali ofiary. Uroczyste poświęcenie nowej świątyni pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy i św. Floriana miało miejsce 3 czerwca 1984 r. Najdalsza odległość do kościoła z terenu parafii to około 2 km. Samodzielna placówka duszpasterska w Załężu została erygowana 29 maja 1985 r. Jej terytorium wydzielono z parafii farnej. W latach 1987-1990 wybudowano dwukondygnacyjny dom parafialny o powierzchni użytkowej ok. 700 m², w którym znajdują się sale dla grup parafialnych i mieszkania dla księży. Parafia posiada wystarczające zaplecze do pracy duszpasterskiej⁵².

Od kilku lat w parafii Załęże liczba wiernych systematycznie wzrasta na skutek osiedlania się nowych mieszkańców i obecnie wynosi ok. 1400 katolików. Powstanie parafii oraz budowa kościoła przyczyniła się do wzmocnienia więzi społecznej między katolikami. Pomimo tego około 200 osób nie identyfikuje się z parafią, a 3 rodziny nie przyjmują kapłanów po kolędzie. Pozostali wierni utrzymują dobre relacje z kapłanami, a także włączają się w życie religijno-społeczne swojej parafii. Do organizacji i stowarzyszeń katolickich należy w sumie 365, czyli ok. ¼ wszystkich wiernych⁵³.

6. Parafie miejskie dekanatu Rzeszów-Północ i Rzeszów-Zachód

W roku 1951 włączono w granice Rzeszowa wieś Staromieście, by dostarczyć miastu terenów budowlanych. Na jej terenie powstało osiedle Tysiąclecia, które wybudowano w latach 1963-1975, a później uzupełniano o kolejne budynki. Jego zabudowę tworzą typowe niskie bloki mieszkalne, średnio wysokie punktowce i wielka tzw. „szafa” zajmująca prawie całą lewą stronę ulicy Marszałkowskiej (część osiedla należy do parafii O.O Bernardynów). Parafia Staromieście pw. św. Józefa dysponuje dużym neogotyckim kościołem wybudowanym w latach 1900-1904, a także zapleczem duszpasterskim. Maksymalna odległość, jaką wierni muszą przebyć do parafialnej świątyni wynosi ok. 2 km. W skład infrastruktury parafialnej wchodzi również piętrowa plebania z początku lat sześćdziesiątych, a także dwukondygnacyjny dom katechetyczny z końca lat siedemdziesiątych, w którym znajdują się sale spotkań dla grup parafialnych, dekanalna poradnia rodzinna i biblioteka⁵⁴. Teren parafii Staromieście zamieszkuje obecnie 8600 katoli-

⁵² A. SZYPUŁA, dz. cyt., s. 223-225; W. WIERZBIENIEC, *Duszpasterz, naukowiec, rządcza diecezji...*, s. 50; Strona internetowa diecezji rzeszowskiej: <http://www.diecezja.rzeszow.pl/?q=node/2765>.

⁵³ Wywiad (W-15) z proboszczem parafii pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy i św. Floriana w Rzeszowie przeprowadzony w styczniu 2010 r.

⁵⁴ *Z kart historii, „Józef”* [Pismo Akcji Katolickiej przy parafii św. Józefa w Rzeszowie] (1998), nr 3, s. 8; S. REJMAN, *Ołtarz główny w Kościele parafialnym*

ków. O żywotności parafii świadczy funkcjonowanie na jej terenie kilkunastu organizacji katolickich zrzeszających w sumie 2680 katolików, czyli 31% parafian. Najwięcej katolików należy do grup modlitewnych, tj. Rycerstwa Niepokalanej (1400), Żywego Różańca (480), Duchowej Adopcji (180), Rodziny Szkaplerza (100) i Bractwa św. Józefa (100). Dużą aktywnością wykazują się również ludzie młodzi należący do Oazy, Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży, Liturgicznej Służby Ołtarza i scholii. Parafia dysponuje zapleczem, które zaspokaja potrzeby religijne wiernych i pozwala prowadzić działalność duszpasterską. Prawie 1/3 wiernych nie angażuje się w sprawy parafialne, wymawiając się pracą zawodową i obowiązkami rodzinnymi. Kapłanów po kolędzie nie przyjmuje regularnie ok. 20% rodzin. Mimo, że część katolików nie wykazuje większej aktywności w życiu parafialnym, to jednak osoby te odczuwają więź z parafią, a także utrzymują dobre relacje z kapłanami⁵⁵.

Położona na zachodnich krańcach Rzeszowa dzielnica Przybyszówka, powstała z przyłączenia do miasta dawnej wsi Przybyszówka, będącej już przed rokiem 1409 siedzibą parafii pw. św. Mikołaja. Miejscowość włączano w granice Rzeszowa w trzech etapach (1977, 2007 i 2008 r.). W dzielnicy dominuje zabudowa jednorodzinna. W części południowej Przybyszówki powstało eleganckie i nowoczesne osiedle niewielkich bloków wielorodzinnych, które ciągle jest rozbudowywane. Wzrost liczby mieszkańców Przybyszówki sprawił, że zabytkowy kościółek z początku XIX wieku nie mógł pomieścić wiernych przychodzących na niedzielne i świąteczne Msze św. W roku 1977 r. sposobem gospodarczym wybudowano kaplicę dojazdową w Bziance, odciążając kościół parafialny. Natomiast w samej Przybyszówce po uzyskaniu pozwolenia od władz miejskich w roku 1985 rozpoczęto gruntowną rozbudowę świątyni parafialnej. Obiekt sakralny z zapleczem zajmował powierzchnię 600 m², a dotychczasowy kościół stanowił niejako jego przedsionek. W budowę zaangażowało się ok. 80% parafian, którzy pracą fizyczną i datkami pieniężnymi wspierali przedsięwzięcie.

w *Staromieściu*, „Józef” (1998), nr 5-6, s. 7; *Proboszczowie parafii św. Józefa na Staromieściu* Ks. Kanonik Józef Staniej – budowniczy kościoła, „Józef” (1998), nr 10, s. 7-8; E. WCIOSŁO, *Historia kościoła* (cz. 2), „Józef” (2000), nr 7-8, s. 4-5; I. FOLCIK - M. PEKALA, *Kościół św. Józefa w Rzeszowie – Staromieściu*, Poligrafia Wyższego Seminarium Duchownego w Rzeszowie, Rzeszów- Staromieście 2000, s. 5-6; A. MOTYKA, *Parafia pw. św. Józefa w Staromieściu*, w: *Encyklopedia Rzeszowa...*, s. 426; S. KŁOS, *Rzeszów*, wyd. 1, Krajowa Agencja Wydawnicza, Rzeszów 1993, s. 161-166; Strona internetowa parafii pw. św. Józefa w Rzeszowie: <http://www.parafia-jozef.rzeszow.opoka.org.pl/historia.html>; Strona internetowa diecezji rzeszowskiej: <http://www.diecezja.rzeszow.pl/?q=node/2756>.

⁵⁵ Wywiad (W-25) z proboszczem parafii pw. św. Józefa w Rzeszowie przeprowadzony w marcu 2010 r.; Strona internetowa parafii pw. św. Józefa w Rzeszowie: <http://www.parafia-jozef.rzeszow.opoka.org.pl/duszpast.html>.

W roku 1991 rozbudowana świątynia została poświęcona. Najdalsza odległość do kościoła z terenu parafii wynosi obecnie ok. 4 km. Przy kościele wybudowano (w 1991 r.) duży dom parafialny, będący również domem rekolekcyjnym. W kolejnych latach 2003-2005 parafia wybudowała siostron Służebniczkom Starowiejskim duży trzykondygnacyjny budynek, w którym prowadzą przedszkole dla miejscowych dzieci. W 1998 r. podjęto budowę kościoła filialnego na Pustkach, którą ukończono w 2000 r. Obecnie trwa wznoszenie kościoła dojazdowego przy ul. Krakowskiej na osiedlu Dworzysko. Zakończenie inwestycji rozpoczętej w 2007 r. zaplanowano na początek maja 2011 r.⁵⁶

Obszar parafii zamieszkuje 3200 katolików, spośród których ok. 2000 osób czyli 62% uczęszcza regularnie na niedzielne Msze św. Mimo, że wszyscy parafianie przyjmują księży po kolędzie, to w życie społeczności parafialnej nie angażuje się ok. 350 osób, które swój kontakt z duszpasterzami najczęściej ograniczają do załatwiania niezbędnych spraw administracyjnych w kancelarii. Dostyc mocna więź większości katolików z parafią nie przekłada się jednak w sposób zadowalający na ich zaangażowanie w działalność grup i stowarzyszeń parafialnych. Należy do nich 210 osób, co stanowi jedynie 7% parafian⁵⁷.

7. Pozostałe rzeszowskie parafie

W roku 2008 w granicach miasta znalazła się parafia Zwięczyca (dekanat Boguchwała), wioska położona przy drodze prowadzącej w kierunku Krosna. W pierwszych latach po zakończeniu wojny miejscowość należała do parafii farnej. Ze względu na dużą odległość do kościoła parafialnego, w 1949 r. Zwięczycę włączono do nowo utworzonej parafii pw. Matki Bożej Saletyńskiej. Odległość do kościoła zmniejszyła się do trzech kilometrów. Jednak nadal istniała pilna potrzeba utworzenia punktu

⁵⁶ J. BAR - A. SZAL, dz. cyt., s. 292; A. SZYPUŁA, dz. cyt., s. 215-216; S. SZNAJDER, *200 lat starego kościoła w Przybyszówce*, „Arka” [Pismo Parafii św. Mikołaja w Rzeszowie-Przybyszówce] (2002), nr 2, s. 6-8; tenże, *W 20 rocznicę powstania Kościoła w Bziance* (cz. 1-3), „Arka” 3 (1997), nr 34, s. 4-8; nr 36, s. 3-8; nr 37, s. 3-8; F. FURA, *Nowy kościół w Przybyszówce – Pustkach*, „Źródło” [Tygodnik Rodzin Katolickich (Źródło Diecezji Rzeszowskiej)] 2000, nr 39, s. I-II; S. SZNAJDER, *Budowa kościoła na Pustkach*, „Arka” 5 (1999), nr 51, s. 2-6; tenże, *Kościół na Pustkach*, „Arka” 4 (1998), nr 41, s. 3-7; tenże, *Ważniejsze wydarzenia 2007 roku*, „Arka” (2008), nr 71, s. 5; tenże, *Ważniejsze wydarzenia 2009 roku*, „Arka” (2010), nr 66, s. 4-5; Strona internetowa diecezji rzeszowskiej:

<http://www.diecezja.rzeszow.pl/?q=node/2783>; Strona internetowa:

[http://pl.wikipedia.org/wiki/Przybysz%C3%B3wka_\(Rzesz%C3%B3w\)](http://pl.wikipedia.org/wiki/Przybysz%C3%B3wka_(Rzesz%C3%B3w)).

⁵⁷ Wywiad (W-20) z proboszczem parafii pw. św. Mikołaja w Rzeszowie przeprowadzony w styczniu 2010 r.

katechetycznego oraz kaplicy dla ludzi chorych i w podeszłym wieku. Dogodnym obiektem dla realizacji tego przedsięwzięcia okazał się murowany dom parterowy wybudowany przed wojną w czynie społecznym i przeznaczony na cele religijno-społeczne. W ramach gruntownych przeróbek budowlanych uzyskano powierzchnię użytkową 114 m². W kaplicy mogło pomieścić się ok. 400 osób. Ponieważ liczba wiernych wynosiła ok. 2 tys. osób w niedzielę w kaplicy odprawiano trzy Msze, na które tłumnie przychodzili miejscowi katolicy. W świątyni odbywała się również katechizacja dla ok. 300 dzieci z ośmioklasowej szkoły podstawowej. We wrześniu 1974 r. erygowano przy kaplicy parafię pw. św. Józefa w Zwiężczy. Ze względu na niewielkie wymiary kaplicy i jej niefortunne położenie w następnych latach podjęto decyzję o budowie nowego kościoła obok plebanii (obecnie ul. św. Józefa). Świątynia została uroczyście poświęcona w dniu 13 czerwca 1993 r. przez biskupa rzeszowskiego Kazimierza Górnego. Odległość do kościoła z najodleglejszego miejsca w parafii wynosi ok. 3, 5 km. Dzięki wykorzystaniu salek w kościele i w piwnicach plebanii, parafia ma wystarczającą infrastrukturę do pracy duszpasterskiej⁵⁸.

Parafia pw. św. Józefa liczy 2950 wiernych. Na niedzielne i świąteczne Msze uczęszcza ok. 1200 wiernych, pozostali chodzą do innych kościołów w mieście lub zaniedbują ten obowiązek. Z wyjątkiem 20 rodzin parafianie przyjmują księży po kolędzie. Do integracji grupy wiernych przywiązanych do swojej parafii przyczyniły się w znacznym stopniu wspólne prace przy urządzaniu kaplicy, a także budowa kościoła. Parafianie składali datki oraz wykonywali podstawowe roboty budowlane. Zaangażowanie w sprawy parafialne rozbudzało aktywność i wzmacniało więź z duszpasterzami. Przy parafii działają grupy i stowarzyszenia katolickie, do których łącznie należy 480 osób, czyli 16% wszystkich parafian⁵⁹.

Parafia Budziwój pw. Matki Bożej Śnieżnej położona jest na południe od centrum Rzeszowa (prawobrzeżna strona Wisłoka) i należy do dekanatu tyczyńskiego. W roku 2010 została włączona w granice administracyjne miasta. Niegdyś Budziwój należał do parafii Tyczyn i posiadał własny, drewniany, modrzewiowy kościółek. W 1905 r. wierni przystąpili do budowy nowego, murowanego kościoła, w miejsce starego, drewnianego. Świątynia została poświęcona w sierpniu 1907 r. i oddana do użytku katolików. W 1921 r. w Budziwoju erygowano parafię. Potrzeby religijne wiernych sprawiły, że w 1961 r. obiekt sakralny został powiększony przez dobudowanie bocznych naw. W latach 1987-1992 wybudowano dom katechetyczny i plebanię. W roku 1999 rozpoczęto budowę nowego kościoła. Po trzech

⁵⁸ A. SZYPUŁA, dz. cyt., s. 233-237; Wywiad (W-19) z proboszczem parafii pw. św. Józefa w Rzeszowie (Zwiężczyca) przeprowadzony w marcu 2010 r.

⁵⁹ Wywiad (W-19) z proboszczem parafii pw. św. Józefa w Rzeszowie (Zwiężczyca) przeprowadzony w marcu 2010 r.

latach ukończony obiekt sakralny poświęcił bp Kazimierz Górny. Dzięki kosztownym i odważnym inwestycjom parafia posiada dobrą infrastrukturę do prowadzenia działalności duszpasterskiej. W pracę stowarzyszeń angażuje się 830 katolików, czyli 23% wszystkich wiernych. Społeczność parafialna ciągle rozwija się pod względem demograficznym, gdyż trwa rozbudowa dzielnicy. Nowo osiedlające się osoby podejmują wysiłek integracji, choć jeszcze utrzymują więź z dawnymi parafiami. Spora część parafian zbyt krótko mieszka w Budziwoju, stąd rzadko przychodzi do kościoła. Są to osoby na etapie budowania więzi z lokalną społecznością parafialną. Tylko niewielki procent wiernych nie przyjmuje księży po kolędzie⁶⁰.

Specyficzną funkcję w infrastrukturze parafialnej Rzeszowa spełnia cywilno-wojskowa parafia pw. Matki Bożej Królowej Polski, której początki sięgają okresu przedwojennego. Parafia wojskowa została reaktywowana w 1946 r. Mocno uszkodzony w czasie wojny poreformacki kościół odbudowano w latach 1955-1960. Został on poświęcony przez biskupa Franciszka Bardę. Kierując się potrzebami duszpasterskimi wiernych biskup Tokarczuk w 1969 r. za zgodą władz państwowych i wojskowych utworzył przy kościele garnizonowym samodzielną placówkę duszpasterską, obejmującą opieką religijną żołnierzy z rodzinami (parafia personalna) i cywilów (parafia terytorialna). Została ona wydzielona z parafii farniej, pw. Matki Bożej Saletyńskiej i pw. Chrystusa Króla. W latach osiemdziesiątych wzniesiono dzwonnice, która łączyła kościół z nowo wybudowanym budynkiem z salami katechetycznymi, a także dostawiono małą kaplicę. W 2008 roku świątynia przeszła gruntowną renowację. Parafia posiada niewielkie zaplecze duszpasterskie zlokalizowane w budynku, w którym znajduje się kancelaria i miejsce spotkań grup parafialnych. Największa odległość z terenu parafii do kościoła nie przekracza jednego kilometra. Obecnie do parafii należy 5500 katolików, z których spora część właściwie nie utrzymuje stosunków ze swoimi duszpasterzami lub są to relacje typowo administracyjno-usługowe. Świadczy o tym fakt, że jedynie 50% wiernych regularnie przyjmuje księży po kolędzie, pozostali czynią to sporadycznie lub wcale nie życzą sobie wizyty duszpasterskiej. Przy parafii działają stowarzyszenia i organizacje katolickie, do których w sumie należy ok. 680 osób, co stanowi niecałe 12% ogółu katolików. W życie parafii angażuje się również ok. 150

⁶⁰ T. BOROWIEC – R. KAWA, *Kościół w Budziwoju*, Tyczyn 2006, s. 71-77; F. MALAK, *Dzieje parafii Tyczyn*, Wydawnictwo PRINT-tronik, Tyczyn 1996, s. 99-101; *Schematyzm diecezji rzeszowskiej. Wydanie jubileuszowe na Wielki Jubileusz Wcielenia* (stan z dnia 25 marca 2000), Poligrafia Wyższego Seminarium duchownego w Rzeszowie, Rzeszów 2000, s. 858; *Kronika Parafii Budziwój*, rkps w archiwum Parafii pw. Matki Bożej Śnieżnej w Rzeszowie, s. 1-132; Wywiad (W-29) z proboszczem parafii pw. Matki Bożej Śnieżnej w Rzeszowie przeprowadzony w marcu 2010 r.; Strona internetowa diecezji rzeszowskiej: <http://www.diecezja.rzeszow.pl/?q=node/2822>.

dzieci i ludzi młodych. Najbardziej aktywne są Ruch Domowego Kościoła i Róże Różańcowe, wspierające swoich duszpasterzy modlitwą i pracą na rzecz parafii⁶¹.

Podsumowanie

W pierwszych latach PRL w granicach administracyjnych Rzeszowa, zajmującego obszar ok. 8 km² znajdowała się tylko jedna parafia farna. W roku 1946 obejmowała ona miasto liczące wówczas ok. 29 tys. mieszkańców, a także niektóre okoliczne wioski. W kolejnych latach na skutek intensywnych procesów urbanizacyjnych, wzrastała systematycznie liczba ludności Rzeszowa, a także zwiększał się jego obszar przez zajmowanie nowych terenów pod budownictwo oraz przez przyłączanie sąsiednich miejscowości. Postępujący proces industrializacji i urbanizacji miasta sprawiał, że istniejąca dotychczas sieć parafii i kościołów w Rzeszowie okazywała się przestarzała i niefunkcjonalna. Dlatego też władze kościelne organizowały nowe placówki duszpasterskie, by na bieżąco zaspokajać potrzeby religijne wiernych. Na szczególne trudności w okresie PRL napotykał rozwój sieci kościołów. Jednak społeczne współdziałanie katolików, połączone z wysokim stopniem ich zaangażowania na rzecz swoich parafii doprowadziło do wybudowania wielu obiektów sakralnych. Aktywności katolików świeckich towarzyszyła odwaga, a nawet męstwo, przejawiane w obliczu szykan i represji stosowanych przez władze administracyjne i siły porządkowe. Organizacja sieci parafii, a także niezależny ruch budownictwa sakralnego sprzyjał powstawaniu nowych form społecznego współdziałania, potęgował aktywność katolików oraz przyczyniał się do wzmocnienia lokalnych więzi społecznych. Obecnie na terenie Rzeszowa, zajmującego powierzchnię 116 km², funkcjonuje 30 parafii. Na ich obszarze mieszka ok. 180 tys. osób, w tym nieco ponad 150 tys. katolików deklarujących związek ze swoimi parafiami (83% ludności miasta). Aktualny stan parafii i kościołów rzeszowskich pozwala stwierdzić, że zostały zrealizowane założenia biskupów Ignacego Tokarczuka i Kazimierza Górniego, którzy starali się, by parafie miejskie liczyły do 10 tys. wiernych, a odległość do kościoła parafialnego nie przekraczała 4 km. Obecnie w Rzeszowie jest siedem parafii liczących poniżej 3 tys. wiernych, dziewięć w przedziale 3-5 tys. katolików, sześć w granicach 5-7 tys., siedem mających od 7 do 10 tys. katolików i tylko

⁶¹ W. TROJANOWSKI, *Kościół Garnizonowy w Rzeszowie*, Rzeszów 2008, s. 41-43; Wywiad (W-12) z proboszczem parafii pw. Matki Bożej Królowej Polski w Rzeszowie przeprowadzony w grudniu 2009 r.; strona internetowa parafii pw. Matki Bożej Królowej Polski w Rzeszowie:

http://www.rzeszow.ordynariat.opoka.org.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=79&Itemid=28; Strona internetowa diecezji rzeszowskiej:

<http://www.diecezja.rzeszow.pl/?q=node/2740>;

jedna parafia licząca ok. 10, 5 tys. wiernych. Odległość do żadnego kościoła parafialnego nie przekracza 4 km. Na szczególną uwagę zasługuje fakt, że niektórzy wierni w ciągu niespełna 40 lat, ze względu na zmiany granic parafii, budują już nawet czwarty kościół, co jest chyba zjawiskiem wyjątkowym nie tylko w skali Polski, ale nawet świata. Obecnie wszystkie parafie rzeszowskie posiadają wystarczającą infrastrukturę parafialną lub zaleźnie od potrzeb jeszcze ją rozbudowują. Tylko jedna z najmłodszych parafii dysponująca niewielkim drewnianym kościołem jest na etapie budowy świątyni i zaplecza duszpasterskiego. Rozbudzony przez tworzenie parafii i budownictwo sakralne fenomen religijno-społeczny skutkuje zaczął aktywnością katolików świeckich, którzy skupieni najczęściej wokół nowych obiektów sakralnych angażują się w działalność różnych stowarzyszeń i organizacji, funkcjonujących w parafiach rzeszowskich. Do ponad 320 grup (reprezentujących 90 różnego rodzaju organizacje i stowarzyszenia) działających przy parafiach należy ok. 27 tys. wiernych, czyli 18 procent wszystkich katolików zamieszkujących Rzeszów. Najczęściej katolicy zrzeszają się w Różach Różańcowych, Akcji Katolickiej, Ruchu Domowego Kościoła, Kołach Przyjaciół Radia Maryja i Radia Via, Stowarzyszeniu Przyjaciół Wyższego Seminarium Duchownego, oddziałach parafialnych „Caritas”, chórach parafialnych. Wśród ludzi młodych popularnością cieszą się: Ruch Światło Życie, Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży, duszpasterstwa akademickie, Liturgiczna Służba Ołtarza i schole parafialne. Mimo znacznego zaangażowania wiernych w życie parafialne, spora część katolików nie utożsamia się ze swoimi parafiami. Dlatego istnieje niebezpieczeństwo, że niektóre dobrze zintegrowane parafialne społeczności lokalne mogą w przyszłości ztracać swój charakter, przekształcając się w zbiorowości terytorialne.

Abstract

Organising the network of parishes and churches in Rzeszów and the activity of the Catholic lay people.

During the postwar period the rapid spatial development and significant increase in the population of Rzeszów took place. These changes made the church authorities condense the network of parishes and churches in the city. In 1946 there was only one parish in this city, now there are thirty ones. Organising the network of the parishes as well as the independent movement of religious architecture facilitated not only the process of creating new forms of social interaction but also enhanced the activity of the Catholics lay people. Additionally, it contributed to strengthening local community bonds. Triggered off creating new parishes and religious architecture the religious-social phenomenon results in significant religious activity of the Catholic lay people. Approximately eighteen per cent of the Catholic lay people are involved in the activity of various associations and organisations operating in the parishes of Rzeszów. Meeting their religious needs, the good parish infrastructure has the significant influence on the activity of the faithful.